

Türk-Avusturya Edebi ve Kültürel İlişkilerinin Kaynakları ve Tarihi Gelişim Süreci

Ali BAYKAN*

ÖZ

Başta Almanya olmak üzere Almanca konuşan milletlerin Türklerle ilk ilişkileri tarihi belgelerde M.S. 12. yy.a dayanır. Friedrich Baborassa ile Sultan II. Kılıçarslan'ın karşılaşması bu ilişkilerdeki en önemli somut tarihi göstergedir. Avusturya'da Alman ırkına ait olduğundan aynı tarihlendirme iki ülke için de geçerlidir.

İki ülke ilişkilerini belirleyen kaynaklar, savaşlar seyahatnameler, edebi-tarihi eserler ve ülkelerdeki mimari eserler olarak belirlenebilir.

Önce Balkanların daha sonra da İstanbul'un fethi ile birlikte bugünkü Avusturya topraklarına zaman zaman Türk akınları yapılmıştır. Macaristan'ın fethinden sonraki en önemli karşılaşmalar I. ve II. Viyana kuşatmaları ile gerçekleşmiştir. Bu süreçlerde iki halk birbirlerini daha yakından tanımış, günümüzde hala olumlu veya olumsuz yargıların oluşmasına zemin oluşturmuştur. Bunların en önemlileri, "*Büyük Türk, Decal, Türk Çanları, Türk vaazları, Türklerle savaşmak, Tanrı ile savaşmaktır, Türk gibi kuvvetli, Yenilmez Türk*" gibi geçerliliğini hala koruyan ifadelerdir.

Özellikle Viyana kuşatmalarından sonra pek çok edebi türde eserler yayımlanmıştır. Başta tiyatro, opera, halk şarkıları olmak üzere tablolar, müzik aletleri ve besteleri olmak üzere Türkleri olumlu-olumsuz biçimde konu alan eserlerin sayısı oldukça fazladır.

Viyana kuşatmalarından kalan tarihi Türk yapıları binalar, çeşmeler, topraklar, savaş malzemeleri, çadırlar, daha sonra yapılan heykeller, sokak, park isimleri bu ilişkilerin önemi gösteren diğer olgulardır.

Savaş sonrası dinlerini değiştirerek Avusturya'da kalan Türk kökenli Leopoldstatter, Neuchrist, Bessermann, Ofner, Weissenburger soyadlı ailelerde bugün halen mevcuttur.

Türklerin Avusturya dolayısıyla Avrupa'ya götürdüğü kahve, kahvehane (Cafe) yarım ay şeklindeki simit (Kipsel) ve Lale bu ilişkilerde önemli yere sahiptir.

Tarihten gelen ön yargıların olmasına rağmen özellikle Türk ve Avusturyalı yazarların iki ülke insanlarını konu alan eserler vermesi, gittikçe artan yabancı düşmanlığını ve tarihten gelen önyargılı bakışı hafifletmektedir. Türkiye'deki Avusturya Lisesi, Kültür Ofisleri ve Avusturya'daki Türk Kültür kurumları, Türkoloji bölümleri sayesinde ilişkiler olumlu yönde ilerlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk, Viyana, Kahvenin Tarihi, Lalenin Tarihi

Sources and Historical Development Process of Turkish-Austrian Literature and Cultural Relations

ABSTRACT

The first association with the Turks of German speaking nations, mainly Germany, was based in historical documents on the 12th century AC. Confrontation of Friedrich Baborassa and Sultan Kılıcarslan II is the most important historical concrete indicator in these relationships. As Austria is belonged to the same race with German, the dating is also valid for the two countries.

Resources that define the relations between two countries can be identified as war travelogues, literary-historical Works and architectural monuments in these countries.

The most important encounters after the conquest of Hungary are the beleagues of Vienna. In this process, Two folks have known each other more closely and it has created the ground for the formation of a positive or negative judgment even today. The most important ones, still protecting the validity, are: "Great Turk, the Antichrist, Turkish bells, Turkish sermons, to battle against Turks is battle against the God, strong like a Turk, invincible Turk".

Historical Turkish made buildings, fountains, cannons, war supplies, tents, statues made later, names of streets and parks are the other cases showing the importance of this relationship. Families of Turkish origin, changing their religions in the post-war Austria, whose surnames are Leopoldstatter, Neuchrist, Bessermann, Ofner, Weissenburger are still found.

Coffee, coffee shop and crescent-shaped bagel (Kipsel) and Tulip which Turks introduced to Austria correspondingly Europe have an important place in these relations.

Although the prejudices from history, that Turkish and Austrian authors give works about the people in these countries, alleviate the growing xenophobia and prejudice from history. Thanks to Austrian High School in Turkey, Cultural offices and Turkish Cultural institutions in Austria, Turcology departments, relations are progressing in a positive direction.

Keywords: Turkish, Austria Histori of Coffee, History of Tulip, Hammer

*Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, orcid no:0000-0002-4225-9809, abaykan@selcuk.edu.tr
Makalenin Gönderim Tarihi: 04.09.2019; Makalenin Kabul Tarihi: 17.10.2019

1. Giriş

Türkiye ve Avusturya ilişkilerinin tarihi sürecine bakıldığında iki ülkenin özellikle imparatorluk dönemlerinde siyasi açıdan önemli ölçüde benzerliklere sahip olduğu görülür. Dünya devletleri arasında önemli ölçüde geniş topraklara sahip büyük birer imparatorluk iken, şu an eskiye oranla çok küçülmüş şekilde kurulmuş genç devletlerdir. Osmanlılar ve Avusturyalılar çok uluslu imparatorluklarını uzun süre idare etmişlerdir.

Avusturya devletinin kuruluşu, IX. Yüzyılda Charlemange'ın Avar'ların saldırılarında Viyana'nın savunma hattını güçlendirmek için almış olduğu önlemler sürecinde şekillenmiştir. Avusturya kelimesi ilk defa 996 da, yazılı kaynaklarda "*Ostarrichi*" olarak geçer. Bugünkü Avusturya devletinin bulunduğu bölgede, Ortaçağda 1278 yılına kadar Babenberger Krallığı, bu tarihten 1918 yılına değin de Habsburger Habsburg Hanedanı yönetimi elinde tutmuştur. I.ve II. Viyana kuşatmalarını başarıyla bertaraf eden Avusturya, 1804 yılında İmparator I. Franz kutsal Germe Roma İmparatorluğundan vazgeçerek kendisini Avusturya İmparatoru, 1867 de de Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun kurucu İmparatoru ilan eder (Bkz. <https://www.wien.gv.at/tr/tarih/htm>).

Türkler ile Germe'nin bir boyu olan Avusturya devletlerinin ilk ilişkileri Almanların Etzel olarak adlandırdıkları, Germe'lere karşı önemli zaferler elde eden, büyük Türk Hun imparatoru Atilla dönemine kadar uzanır. Ancak bu tezin, kesin tarihi bilimsel bir araştırmanın sonucu olarak değil, Germe (Edda) destanları ile Hildebrand, Waltharius ve Nibelungen destanlarında farklı karakterlerde yansıtılan Atilla'nın varlığından anlaşılır. Tarihi belgelere dayanan siyasi, askeri, dil, kültür, düşmanlık, dostluk ilişkileri M.S. 10 yy.da başladığı iddia edilebilir. 1096-1270 yılları arasında 8 defa yapılan Haçlı Savaşlarına II.Konrad, Batı Roma İmparatoru Alman Friedrich Barbarossa, Almanya İmparatoru VI.Heinrich ve H.Friedrich katılmışlardır (Bkz.Flocken, 2008;5). Haçlıların düşmanları olan Müslümanlara hayranlığını, H.Friedrich'in Farabi, İbni Sina'nın eserlerini ve savaş sanatkarı-ustalarını ülkesine götürmesi ispat eder. Ancak daha sonra bu kralın oğlunun yönetimi esnasında, Türkler Hristiyan dinine geçmeye zorlanmış, dinini değiştirmeyenleri Germe topraklarını terk ettirmiştir. Çünkü bu döneme kadar olan ilişkilerdeki Türk imajı gerek başlangıcı Atilla'ya dayanan, gerekse Haçlı Seferlerinden gelen yenilmişlik duygusuyla büyük oranda olumsuz bir seyir izler (Bkz. Önen, 1975; 65 ve Önen, 1973; 193).

Aslan Heinrich'in (Heinrich des Löwen) 1172 yılında Anadolu üzerinden Kudüs'e hac ibadetini yapmak için giderken, İzzetin Kılıçaslan II ile dost olurlar. Her iki idareci karşılıklı yardımlaşma ve hediyeleşmeler yaparak bu dostluklarını pekiştirmişlerdir.

Haçlı savaşları sırasında Hristiyanlarca, Müslümanların örf-adet, ekonomi, din, dillerinden etkilenmelerden başka, onların efsane, destan ve masalları Avrupa'ya sözlü ve yazılı kaynaklar vasıtasıyla aktarılmıştır (Bkz. Önen, 1973; 78).

Osmanlı devletinin kuruluşunun ardından Orhan beyin öncülüğünü yaptığı Balkanlara ilerleme politikası, Yıldırım Beyazıt'ın İstanbul'u kuşatması ve nihayet 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethi, dünyada ama özellikle de Avrupa'da çok önemli sarsıcı bir etki oluşturmuştur. Ancak; Avrupa'nın bazı saraylarında örneğin Aragon Krallığı ile hiç geçinemeyen Kastilya Krallığı bu el değiştirmeden oldukça memnun olmasına rağmen, yine de büyük çoğunluk Türk korkusunu yaşamaktaydı.

Almanların Avusturya'larla ortak bir dil ve büyük oranda ortak kültüre sahip olmasına rağmen, yeniçağdan sonra mutlak bir devlet idaresini koruyamadılar. Roma-Germe imparatorluğu geleneğini sürdüren başkentini Viyana olduğu ortaçağ zihniyetindeki imparatorluktan ayrılma belirtileri 16.yüzyılda başladı. 1804 yılında Habsburg Hanedanından Kral II. Franz, Alman kraliyet tacından vazgeçerek kendisini Avusturya Kralı olarak ilan etti. Kavimler Göçünün sona ermesinden buyana tarih boyunca Germe ırkından olan Avusturyalıların vatanları sürekli olarak değişik Alman boylarının yaşadıkları bir yurt iken, II. Farnz'ın kendini sadece Avusturya Kralı olarak ilan etmesinin ardından, ülke, Avusturya'ya yıllarca hükmeden ülkenin en köklü ailesi olan Habsburg Hanedanı idaresinde, Alman toprakları ile birlikte, İspanya, İtalya, Hollanda, Bohemya ve Macaristan'ı da kapsayan büyük bir imparatorluk olarak yeniçağa girmiş oldu (Rieder, 1994; 2-6). Osmanlılar, Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1526 yılında *Mohaç* zaferinin ardından Macaristan'ı da fethetmesi ile Avusturya'ya komşu ülke konumuna gelmiştir. Avusturya'nın öncelikli amacı olan; Orta Avrupa'yı hâkimiyeti altına almak niyetini, sık sık Osmanlı idaresi altındaki Macaristan'a saldırarak göstermiştir. Bu saldırılara kesin olarak son verilmesi amacıyla Kanuni

Sultan Süleyman 1529 yılında Viyana'yı ilk defa kuşatmış, savaşta üstün durumdayken, Osmanlı'nın oldukça yararına olan *İstanbul Antlaşması'nı* 1533 yılında imzalamıştır. III. Mehmet'in 1596 Haçova savaşında kazandığı zaferin ardından 1606 yılında Zıtvatorok, 1664 yılında ise *Vasvar antlaşması* genel olarak Osmanlı'nın aleyhine imza altına alınan antlaşmalarıdır (Schwarz, 1989; 362-371).

1693 yılında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın II. Viyana kuşatması başarısız olunca, Avusturya 1699 yılındaki *Karlofça* antlaşması gereği Macaristan'ı topraklarına kattı. 1736–39 yılında Rusya ve Avusturya'yı yenen Osmanlılar *Belgrat* antlaşmasını imzalar ve daha önce *Pasarofça* antlaşması ile kaybettiği Sırbistan'ı geri alır. 1791 de imzalanan *Zıstovi* antlaşması iki devlet arasındaki savaşı bitirir. Kırım savaşında Avusturya Rusya'ya karşı Osmanlı'yı desteklemiştir. 1878 yılında imzalanan *Berlin* antlaşması gereği Bosna-Hersek Avusturya ya terk edildi (Bkz. Schwarz, 1989; 373).

19.yy.da Avusturya Habsburg monarşisi için en büyük tehlike olan Balkan ulusçuluğu, Osmanlı'nın yıkılmasının da en büyük nedenlerinden birisi olmuştur. Rusya'nın Balkanlarda denetime hakim olması veya İstanbul'u işgal etmesi, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için önlenemez bir tehlike olacağı gerçeği kimsenin itiraz edemeyeceği bir olgudur.

Berlin Kongresi'nin yürürlüğe girmesinden sonra, özellikle Almanya ile bilimsel ve diğer alanlardaki ortak araştırmaların çoğalması, Avusturya ve diğer Almanca konuşan ülkeler ile Osmanlı üniversitelerinde çeşitli boyutlardaki ortak ve bireysel akademik çalışmalar sonuçlandırılmıştır. Çoğunluğunu genç edebiyat araştırmacılarının oluşturduğu edebiyatçılar, Türk kültürü ve edebiyatını Osmanlı'nın bakış açısıyla yorumlayarak, Sultan II. Abdülhamit dönemindeki Osmanlı üzerine önemli ölçüde eserler yayınladılar. Birinci Dünya Savaşında Avusturya, Osmanlı ile müttefik devlet olarak savaşmıştır (Bkz. Önen, 1997; 42).

İki ülke arasındaki Edebi ve kültürel etkileşime katkıda bulunan kaynaklar genel olarak dört gruba ayrılabilir. İlk olarak İstanbul'un feth edilmesinden sonra yabancı gezginlerin ve tüccarların yazdıkları seyahat yazıları, edebi eserler, tiyatro, opera vs. gibi sanatlar, ikinci olarak, gerek Osmanlıda gerekse Avusturya'da görev yapan elçilerin yazmış oldukları sefaretnameler, üçüncü olarak mimari miras ve son olarak ise diğer Eğitim-öğretim, kültürel değerler; halk arasındaki söylentiler, örf-adetler, alışkanlıklar vd. aracılığı ile toplumlarda oluşan kültürel tanışıklık.

2. Edebi ve Kültürel Etkileşim

2.1. Seyyahlar

İstanbul'un Osmanlılar tarafından feth edilmesine kadar gezi yazıları veya anılarını yazan Almanca konuşan seyyahlar yok denecek kadar azdır. Ancak bu dönemde birkaç savaş eserinin yazmış olduğu seyahatname veya anılarını içeren eserler mevcuttur. Örnek olarak Schiltberger ve Bartholomaeus Georgievic gösterilebilir.

Marco Polo, Sir John Mandeville ve benzeri gezginlerin eserlerinin yayınlanıp olağanüstü ilgi görmesinin ardından Avrupa'da gezi yazıları birçok kişi tarafından tercih edilen edebi tür olmuştur.

İstanbul'un fethinden sonra birçok batılı devleti İstanbul da elçi bulundurmışlardır. Özellikle kapitülasyonların verilmesiyle giderek artan yabancı ziyaretlerine gezginlerin katılımı önemli derecede artmıştır. Esirler, gezginler, tüccarlar, elçiler vb.leri eskiye göre Osmanlı ülkesini daha rahat gezip, izlenimlerini kaleme aldıkları gezi yazılarına aktarmışlardır.

Hans Schiltberger'in anılarını, göç edişini, Türklerin savaş yıllarını, Karaman, Sivasın alınışını, Tatarların Beyazıt P'i yenmesini, Ankara savaşını, 30 yıllık esir hayatından sonra tekrar memleketine gelişini Latince anlattığı; *Türk kitapçığı*, (*Türkenbüchlein*) adlı kitabı 1473 yılında Ulm de Almanca'ya çevrilir (Bkz. Göllner, 1979; 299-332).

Karl Friedrich Neumann'ın ve benzeri bilim adamları, eserin fazla bir bilimsel değerinin olmadığını ve tarihi hataları olduğunu söylemesine rağmen, Richard Hartmann ve Richard Peters Bizans kaynakları ile Marco Polo'nun eseri dışında bizzat kendi gözlemlerini esas alarak Türkler ve Osmanlı'nın ilk devirlerini, Türk milleti ile dili ve âdetleri ve devleti ile ilgili gerçek bilgiler veren ilk yazar olduğunu iddia ederler. Peters, seyahatnamede Yıldırım Bayezid'in Timur tarafından kafese koyulmasının uydurma olduğunu, Kadı Burhaneddin hakkındaki bilimsel kaynaklarla uyuşan bilgilerin yazılı olduğunu aktarır (Bkz. Peters, 1944; 110 ve Neumann, 1976; 83).

Eserde başkent Bursa'da bulunan sekiz hastanede Müslüman, Hıristiyan, Yahudi vatandaşların din, cinsiyet, renk vb. ayırım yapılmadan tedavi gördüğünü, Samsun (Amisus) 'un çok güzel küçük bir şehir olduğunu ve kale içinde Müslüman ve Cenevizlilerin iki ayrı bölgede oturduğunu yazar. 30 yıla yakın bir süre sonra ülkesine dönebilen Stilberger, olayları sonradan yazdığı için padişahın Timur'un yanında kalma süresi vs. konularda tutarsız aktarımlarda bulunmuş olduğu düşünülür. Türkçe, Farsça, Ermenice ve Yunancayı öğrendiği için dük III. Albrecht tecrübeli Schiltberger'i, malikânesinde artık rahat ve huzurlu bir ömür sürmeye ve hatıralarını yazmaya başlaması imkânını sunmuştur.

1427'de yazımı tamamlanan eser 1460'da Augsburg'ta ilk kez, 1859 yılında ikinci kez, 1885'de Tübingen'de üçüncü kez ve son olarak da, 1947'de Hamburg'ta, "Hans Schiltberger'in Putperestliğe Seyahati" (Hans Schiltbergers Reise in die Heidenschaft) ismiyle yayınlanmıştır (Bkz. Schiltberger, 1997; 12).

Bartholomaeus Georgievic, 13 sene Türkler arasında esir hayatı yaşamış ve anılarını 1480 veya 1481 yılında geri dönüşünde *Türklerin Gelenek ve Görenekleri* (De Turcarum ritu et caeremoniis) başlığı altında yayımlar. Eserinde Osmanlıların ordusu, yaşam biçimleri, gelenekleri, düşünce yapısı, temizlik kuralları, ordu yapısı, eğitim sistemi, dini yaşam, evlilik, hac, vakıflar, kurban, gaziler, türbeler, hükümdar çadırları, kutlamalar, avcılık, esnaf, köylü hamam, temizlik, medeni kanunlar, tarım, hayvanlar, giyim, binalar, yiyecek-içecek, sofrada adabı, hakkında gördüğü, öğrendiği ve edindiği bilgileri-izlenimleri yayımlar. Böylece Türk-İslam ve Hıristiyan inancına sahip olanlar arasındaki benzer ve farklı özellikleri gözler önüne sermesi açısından o dönem oldukça ilgi görmüş, daha sonraki yıllar birçok araştırmacıya da kaynak olma faydasını sağlamıştır (Bkz. Aksulu, 1998; 21).

Humanist Ohislain Busbecq, Avusturya kralı I.Ferdinand tarafından İstanbul'a gönderilen ilk elçidir. *Türkiye'den gönderilen dört Mektup* (*Vier Türkische Sendschreiben*) adlı; ekonomik, sosyal, dini, politik, coğrafi, mimari, bitki türü, hayvan çeşidi, yiyecek, içecek vb. olguları içeren eserini mektup şeklinde arkadaşına gönderdikten sonra kitaplaştırmıştır. Lale soğanını Osmanlı'dan Avrupa'ya getiren ilk yabancı da odur (Busbecq, 1993; 5).

İmparator I. Maximilian tarafından Avusturya elçisi olarak görevlendirilen David von Ungnad ile birlikte Osmanlı ülkesine gelen rahip Stephan Gerlach yazdığı *Türkiye Günlüğü 1573-1576* ve Avusturya elçisi Busbecq ile gelen rahip Hans Derschhwamm'ın yazdığı *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* eserleri Almanca konuşan ülkelerden gelen diğer gezginlerdir. Bu gezginler Türkiye-Avusturya ve Almanya kültürüne tarihi ve edebi açıdan eserleri ile katkıda bulunan kişilerdir (Bkz. Gerlach, 2007; 17).

Salomon Schweigger Habsburg İmparatoru II. Rudolf tarafından Sultan III. Murad'a 1577-1581 yılları arasında elçi olarak gönderilen von Sinzendorf 'un heyetine "kafile papazı" olarak görevlendirildi. Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki yolculuğunda gördüklerini, yaşadıklarını, padişahın huzuruna çıkışlarını, Türk hamamlarını, yangınları, müzik-yemek-giysi çeşitlerini, sultanin huzuruna kabul ve siyasî cinayetleri, mimari üslubu, örf adetleri, hastaneleri vs. 1608 yılında "*Almanya'dan İstanbul'a Yeni Seyahat Tasvir*" başlığı altında kitap şeklinde yayınladı. Eleştirmenler yazarın Türkçe bilmemesi yüzünden bazı olayları yanlış anlamış ve yansıtmış olduğunu sıklıkla vurgularlar (Bkz. Schweigger, 2004; 29).

Türkçe, Arapça ve Farsça bilmeyen Schweigger seyahatinde elde ettiği İtalyanca Kuranı "*Türklerin Kuran'ı, Dini ve Batıl İnanç*" (*Der Türken Alcoran, Religion und Aberglauben*) başlığı ile Almancaya çevirerek 1616'da Nürnberg'de yayınladı. Schweigger kaynak olarak Andrea Arrivabene tarafından, İngiliz Din Bilimcisi, Gökbilimci ve Arap dili ve edebiyatı uzmanı Robert von Ketton'un XII. yüzyılda yazılan metnini kaynak olarak kullanmış ve böylece bu eser 1547 yılında ilk İtalyanca Kuran tercümesi olmuştur (Bkz. Arslan ve Sözüdoğru, 2017; 379).

Osmanlıların, Balkanlara açılması ile önemli gelişme gösteren çeşitli alanlardaki ilişkilerin etkisiyle, Fatih Sultan Mehmet döneminde birçok Alman ve Avusturyalı Yahudi, çağrı üzerine Rheinland, Swaben, Steiermark, Mahren ve Macaristan'dan Avrupalıların *Türk Cenneti* olarak adlandırdıkları İstanbul'a yerleştiler. Bu Yahudileri, diğer uluslardan tüccar, zanaatkar, sanatçı, yazar vb. mesleklerden pek çok yabancı takip etti. Ancak belirli bir zaman sonra bunlardan bazıları umdukları bulamadıklarından veya özel nedenleri sebebiyle geldikleri yerlere geri döndüklerinde, Türklerle ait birçok kültürel özelliği sözlü olarak veya yazılı yayımlar vasıtasıyla Avrupa'ya taşımışlardır (Bkz. Kissling, 1985; 17 ve Baker, 1879; 83).

2.2. Edebiyat ve Sanat

Osmanlılarda giderek artan yabancı hoşgörüsü, yabancılara başta ticaret olmak üzere, gezi, sanat, edebiyat vb. alanlarda eskiye oranla çok daha rahat biçimde hareket etme ve çalışma imkânı, edebiyat ve sanat ürünlerinde çok daha olumlu bir ortamı oluşturmuştur. Türkleri öven, onlara olan hayranlığı dile getiren, kendi ülkesindeki olumsuzlukları Osmanlıyı örnek göstererek yeren ve Türkler gibi yaşama istegini ön plana çıkaran çok sayıda eserler verilmiştir. Yazılı edebiyattan daha yaygın ve halk üzerinde kısa zamanda daha etkin olan Opera'nın Avrupa'da ilk defa ustaca gösterime girmesi, 1595 yılında Osmanlı Padişahı III. Murat'ın ölümü ile başlayan duraklama devri tarihine denk gelir. Avrupa'da Türkleri konu alan ilk opera Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın II. Viyana'yı kuşatmasındaki başarısızlığından sonra geçen üçüncü yılda gerçekleşir. Bu tarihten sonra Avrupa'da gittikçe artan sayıda Türk Operası bestelenmiştir. XVIII. yy.da bu sayı zirveye ulaşmış, XIX. yy.da ise halkın ilgisi değişen sosyal, siyasal ve ekonomik sebeplerden dolayı eskiye oranla oldukça azalmıştır. Bu dönemde, Türkler hakkında ve konuları Osmanlı'da geçen operaların sayısı 200 den fazladır. Haklarında en çok opera bestelenen padişahlardan 20 tanesi Kanuni Sultan Süleyman, 10 tanesi Fatih Sultan Mehmet, 15 tanesi I. Bayezid, Sultan İbrahim, II. Ahmet ve II. Osman'a aittir. Barbaros Hayrettin Paşa ile ilgili de 2 opera yazılmıştır. Çoğunluğu İstanbul'daki padişah saraylarında geçen konulardan 8-10 tanesi de İzmir'de geçer. Eser kahramanları olan Türkler, kuvvetli, merhametli, duygusal, maneviyatı güçlü, dürüst, yardımsever ve onurlu kişiler olarak kurgulanır. Bu özellikleri ile dahi Türkler, Avrupalılarca sürekli "ötekiler" olarak görülmüş, ancak yine de halklarında mesafeli hayranlık ve imrenme duygularının oluşmasını engelleyememişlerdir (Bkz.Yener, 1978; 299-303). Hans Rosenplüt, 1450'de yazdığı, "Türk Oruççesi Oyunu" (Das Türkische Fastnachtspiel) adlı eserinde Türk Devleti'ni, güneşin doğduğu bir ülke olarak yansıtarak ülkede huzur ve refahın hüküm sürdüğünü vurgulamaktadır. Ayrıca, Rosenplüt'ün "Bir Türk Şarkısı" (Ein Lied von dem Türken) isimli bir başka eserinde de Türk-Alman ülke ve halklarının karşılaştırılması yapılarak, Türkleri övücü meziyetleri ile ön plana çıkarmaktadır. Öte yandan, Türk sanatının ve bilhassa Anadolu Selçuklu Türklerince meydana getirilen sanat eserlerinin tanıtılmasında Alman bilim adamlarının büyük etkisi olmuştur. Nitekim bu konuda F. Sarre, "Anadolu ve Konya Yolculuğu" (Die Reisen Klein-Asien und Konia) adlı eserlerinde Anadolu'da önemli sanat eserleri ile donatan Türklerin sanattaki zevk, ustalık, incelik ve üstünlüklerinden söz etmektedir (Bkz. Reichel, 1985; 62 ve Rosenplüt, 1988; 98). Wolfgang Amadeus Mozart yaşadığı dönemdeki siyasi ve sanat çevresine oranla çok iyi bir Türk dostu olduğu, oluşturduğu eserlerin Türklerle ilgili bölümlerinde rahatlıkla anlaşılır tarzdadır. Sanatçı, sonat şeklindeki tasvir olmayan, kesin düşüncüyü temel alan müzik türünde, kendine özgü biçimde oluşturduğu "alla turca" da, hem vurmali çalgıların çok türlü olmasını ön planda tutmuş, hem de, hayalinde canlandırdığı Türk sanatını esas alarak melodi ve enterval özelliklerinden de faydalanarak egzotizm meydana getirmeyi arzu etmiş ve bu suretle eserlerine Türk'e özgü bir tarz verdiği kanısına varmıştır. Oluşturduğu bu tarzla Mozart'ın Osmanlı Mehter Marşını dinleyip ondan ilham alarak bu başarıyı sağladığı düşünülebilir. Mozart'dan başka Haydn, Beethoven ve Rossini gibi bestekârlar eserlerinde Türk nağmelerine önemli yer ayırmışlardır. Beethoven *Marcia alla Turca* bestesinde, Rossini de *Il Turco in Italia* ismini verdiği operasında Türk konu ve melodilerini kullanmışlardır (Bkz. Yener, 1978; 39 ve Herold, 1983; 67).

Özel toplanılarda ve Balolarda Türk elbisesi giymek, bunlarla resim yaptırmak, evlerdeki özellikle süs porselenleri, biblo ve küçük heykellerin Türklerin resimlerini içermesi moda halini almıştı. 1719'da Avusturya sarayı prenseslerinden Maria Josepha ile evlenen Saksonya Prensi Friedrich August, düğününe aynı boy ölçülerinde olan kuvvetli, gösterişli 315 kişiyi görevlendirir. Ayrıca bunlara *Türk bıyığı (moustache a la Turque)* bıraktırlarak, düğünde yeniçeri elbiseleri ile mehter marşı eşliğinde yürüyüş yaptırılırlar. Yemekler, hilâl biçimindeki masada ve Osmanlı kıyafeti giymiş hizmetçilerce ikram edilmiştir. Davetliler arasında Osmanlı sefirinin de bulunduğu düğünde gelin Dresden yakınlarındaki Türk eser ve motiflerle süslü bir gemiden alınarak düğün yerine getirilmiştir (Bkz. Akpınar ve Dellal, 2006; 83).

Kültür etkileşiminin en önemli araçlarından birisi olan ticaretin hızlanmasında; halıların çok önemli bir payı vardır. Avrupa saraylarının muhasebe kayıtlarında, XIV. yy.dan beri özellikle Batı Anadolu halılarının Almanya, Avusturya ama en çok da Fransa'da lüks eşya olarak satın alındığı belirtilir. Bu kayıtların doğruluğu Hans Holbein, Lorenzo Lotto, Bernardino Pinturicchio, Sebastiano del Piombo gibi XVI.

yüzyıl ressamlarının tablolarında bulunan desen ve renklerinde eski Türk halı örneklerinin eşsizliği, inceliği ve sanatsal zevki ile somutlaşır.

Bu tabloların Türk sanatı için çok önemli faydalarından birisi; Osmanlı halıcılığının günümüzde kalmamış olan bazı eski desenlerini bu sayede muhafaza etmiş olmasıdır. Bu desenler Avrupa'da ressamlarının ismi ile o kadar çok benimsenmiştir ki; tablolardaki Osmanlı desenli halıları çizen ressamların isimleri olan Holbein, Memling veya Lotto halısı şeklinde adlandırılıp sınıflandırılmışlardır.

Bu gerçeğe bir diğer örnek de, Pinturicchio'nun Siena'daki bir katedral kitaplığına yaptığı, yağlı boya tablolarındaki halılar Holbein III olarak gruplandırılmasıdır.

Bahçe düzenlemesinde minare tarzındaki kuleler, değişik Uzakdoğu ülkelerinden gelen çayların içildiği eğlence mekânları, Türklere has tarzda donatılıp kullanılma tarzına geçildi. Hali vakti yerinde olan insanların evlerindeki odalardan birisi muhakkak Türk tarzı döşenir ve gelen misafirler burada ağırlandı. Hofburg ve Plötzlein'deki Geymüller saraylarında Türk tütünü, hamamı, çinisi dekorlar içinde ağırlıklı yerini almış, bu tarzı tamamlayıcı malzeme olarak da, Türklere özgü birçok süs, giyecek, yiyecek, zevk vb. eşyalar fazlaca kullanılır hale gelmiştir (Bkz. Akpınar ve Dellal, 2006).

Osmanlıları konu alan sanatın çeşitli dallarına ilişkin olumlu veya olumsuz örnekler, daha da çoğaltılabilir. Seyahat yazılarında, sanatta, operada vb. faaliyetlerde genelde olumlu Osmanlı algısının yanı sıra buna tezat teşkil edecek hızda olumsuz faaliyetler de, başta önde gelen din adamları olmak üzere, bu amaçlı resmi veya gayri resmi kurumlar kullanabildikleri bütün imkânları ile Osmanlı düşmanlığını yaymak için ellerinden geleni yapmışlardır. Özellikle Almanya ve bugünkü Avusturya topraklarında zor yaşamın getirdiği zorluklarla boğuşan bir kısım halk, Avrupa'da zaman zaman büyücülükle itham edilen bazı topçular, zanaatkarlar, sanatçılar, madenciler, teknisyenler ve benzeri meslek grupları Türklere ümit bağlayıp, savaşta onların galip geleceğini hesap ederek savaş öncesi "*Türk ümidi*" kavramının oluşmasına zemin hazırlamışlar ve Türklerin tarafına geçmişlerdir. Ancak başta Luther tarafından olmak üzere bu kişiler hain, günahkâr ilan edilerek tutsaklık ve ölümle yüzleşecekleri tehdidiyle caydırılmaya çalışılmıştır. Türklere karşı savaşanların günahlarının bağışlanacağını ve bazı vergilerden muaf olacaklarını vaat etmişlerdir (Meyer, 2013; 152 ve Çelik, 2008; 29).

Gezgin, seyyah ve resmi heyetlerinin, yukarıda en önemlilerinden bahsedilen gezi yazıları veya seyahatnamelerinin haricinde Türkler hakkında 1454 yılında başta Johannes Gutemberg olmak üzere Türk tehlikesini gündemde tutmak, unutturmamak ve dikkat çekmek için *Takvim Yazıları* (Kalenderschriften) da yazılmıştır (Bkz. Ebermann, 1904; 123).

Almanya'da, neredeyse bütün haberleri Türkler ile ilgili olan, ilk düzenli aynı amaçta ve içerikte yayımlanan gazete, 1502 yılında basılmaya başlayan *Yeni Gazete* (Neue Zeitung) dir. Türklerin dışlanması, Avrupalıların ortak ve kitlesel bilinci haline getirmek için etkin çaba gösteren bu gazete; tacirler, elçiler, asiller, muhabirler, askeri yazıcılar, hacılar, postacılar tarafından, Venedik, Prag, Dubrovnik, Viyana, Nürnberg ve Augsburg gibi Avrupa'nın tüm önemli kentlerindeki pazaryerlerinde kiliselerin önünde, sokaklarda, dinsel törenlerde sesli okunarak ve sokak satıcılarınca satılarak çok kişiyi etkileyip, yönlendirmeyi başarmıştır.

Aynı şekilde xvı. yüzyılda bildiri, levha, kitap veya dergi şeklindeki baskı sayısı 2.000 e kadar erişmiştir. Örneğin, *Türk Baskısı* (Türkendrucke) isimli gazetenin tek hedefi diğer dergilerde olduğu gibi bir yandan toplumun nefretini Türklere karşı uyandırmayı ve canlı tutmayı sağlamak öte yandan da, aynı amaçla basılan *Türk Kitapçıkları* (Türkenbücherlein)'ni şehir ve kasabaların yanı sıra bütün köylere kadar dahi ulaştırmaktı. "*Türk tehlikesi*" (Türkengefahr) içerikli edebiyat, tiyatro, tarih, felsefe, gibi türde 30.000' nin üzerinde belgenin varlığı kaynaklarda belirtilmektedir. Sadece "*Viyana Kuşatmaları*" hakkında 4270 adet sergi katalogları, bibliyografyalar, doktora tezleri, tiyatro eserleri, öyküler, romanlar, nuvelller, efsaneler, dualar, tarih kitapları öyküler, tasvirler, şiirler, konuşmalar, vaazlar bulunmaktadır.

Edebiyat ve basında bu tür faaliyetler olurken askeri faaliyetler bağlamında yapılmak istenen seferlerle birlikte kullanılmaya başlanan "Avrupa" kavramının da iki din (Müslümanlık-Hıristiyanlık) arasındaki zıtlık bağlamında oluştuğu tezi kabul görür (Bkz. Hohmann, 1998; 128). Çünkü Konstantinopolis'e kadar uzanan bir Avrupa sınır anlayışı görülmektedir. Avrupa'nın sınırlarının İstanbul'a kadar olduğu fikrinin kabul gördüğü 1454 yılında Regensburg'ta toplanan İmparatorluk Meclisi'nin almış olduğu kararlar, hedeflerinin hem Türkleri Avrupa'dan atmak, hem de Avrupa kavramı bünyesinde ve Alman Kayser III.

Friedrich öncülüğünde Fransa, Polonya, Macaristan, İngiltere, İspanya, Portekiz, Norveç, İsveç ve İtalya'dan oluşan Hıristiyan toplulukları- nı bir araya getirip, finansmanının konulan Türk vergisinden karşılanacağı bir Hıristiyan birliği kurmak olduğunu açıkladılar (Bkz. Ackermann, 2009; 198).

Özellikle İstanbul'un fethinden sonra, 1456 yılında Mora'nın da Türkler tarafından feth edilmesi, Avusturya kuşatmasının gündemde tutulması gayesiyle Papa III. Calixt 29 Haziran 1456' da öğle vakitlerinde Protestan ve Katolik kilisesinde düzenli olarak "*Türk Çanları*" (Türken glock- en) olarak adlandırılan çanların çalınmasını ve dualar edilmesini başlatarak herkesin, her gün, Türk tehlikesini zihinlerinde tutmalarını başarmıştır. Aynı amaçla Papa II. Pius, "*Türk Vaazları*" (Türk- enpredigt) ile ara vermeden XVI. yüzyıl boyunca devam eden sürece katkısını sağlamıştır (Bkz. Coşan, 2006; 100 ve Kumrular, 2008; 128).

"*Türk Yazısı, Türk Konuşması*" adıyla, ya da Türk işgallerinin ve bu durumun Avrupa'ya gelecek felaketleri öne çıkararak en az bir eserinin olması artık herkesçe beklenen bir olgu haline almıştır. Philip Melanchton, Sebastian Brant, Ulrich von Hutten, Georg, Agricola, Martin Luther ve Erasmus von Rotterdam gibi birçok düşünür, Hıristiyan yöneticileri, egemenleri ve Avrupa Hıristiyanlığını Türklere karşı birliğe zorlayarak, *Avrupalılık Bilinci*'ni felsefi, edebi etkinlik ve eserleriyle, *Rönesans'ın Avrupa Kimliği Bilinci*'nin ortaya çıkması için uygun ortam hazırlama çabasında iddialar (Bkz. Kühlmann, 2000; 219 ve Coşan, 2009; 132). Aynı dönemlerde hemen hemen diğer bütün kiliselerin yaptığı gibi Martin Luther de 1517 yılında "*Türklere Karşı Duaya Çağrı*" vaazında "*Tanrı günahlarımızdan dolayı Türklere aracılığı ile bizleri cezalandırıyor*" algısının bütün Hıristiyan dünyasında ve aynı şekilde Avusturya'da kabul görmesi için, ülkenin birçok yerinde verdiği vaazları ve yayınladığı yazıları aracılığı ile var gücüyle çalışıyordu. Luther özellikle "*Türklere karşı ordu vaazı*" (*Eine Heerpredigt wider den Türcken*) adlı çalışmasında *Tractatus*'a yani reforma, dolayısıyla *Kitab'ı Mukaddes*'e geniş bir bölümler ayırmış ve bazı paragrafları olduğu gibi aktarmıştır. "*Türklere Karşı Savaşa Dair*" (*Vom Kriege wider die Türcken*) adlı kitabında Türkler hakkında güvenilir bir kaynağın bulunmamasından ilenmiştir (Bkz. Coşan, 2009; 48-49; Bornkamm ve Eheling, 1982; 295).

Luther, "*Türk Savaşı*", "*Türk vergisi*", "*Türk korkusu*", "*Türk tehdidi*" gibi konularda tanrının Hıristiyanları cezalandırmak için Türkleri gönderdiğini Türkler'in, "*Tanrının eli kılıcı, yakıp yıkan şeytanın uşağı*" olduğunu, bu nedenle, şeytana ve Türklere karşı "*kılıçla savaşamayacağımı*" Orta Avrupa'nın Türkler tarafından işgal edilebileceğini belirterek Almanya'daki köylülerin "*Büyük Korkusu*"nu tetikleyerek, Türk ve İslam kavramların aynı olduğu vurgusunu yapmış ve Türklerin Hıristiyanlığı ortadan kaldıracıklarını öne sürmüştür. Martin Luther, Ricoldo de Monte Croce'nin "*Kuran'ın Çürütülmesi*" (Confutatio Alcorani) adlı kitabını Almancaya çevirir ve önsöz bölümünde Kuran Kerim'i "*utanç verici şey*", Erasmus da 1530' da "*Türklere Karşı Nasıl Savaşılacağı Konusunda Rotterdamlı Erasmus'un Öğütleri*" başlıklı yazısında "*yakıp-yükmaları olağanlaşan kaba saba Türklere, en soysuz, en bilinmeyen bir köktendir*" yorumuyla, Papa XI. Innocent'ta bir haçlı seferi düşüncesi ile ve başka ileri gelenlerin benzer kanaat ve telkinleri ile Türk politikasını uygulamada başarı elde etmişlerdir; Örneğin; Sabastian Brand, Ulrich von Hutten bu amaç doğrultusunda Türk korkusunu (*Türkengefahr*) inandırıcı ve yoğun şekilde yayan yazarların önde gelenlerindedir (Kissling, 1985; 1; Göllner, 1961; 63 ve Luther, 1983; 88).

Yukarıda zikredilen tarzda daha pek çok Avrupa Birliği ittifak planlarından istenilen sonuç uzun yıllar geçmesine rağmen alınamamıştır. İlk defa teferruatlı bir Avrupa Birliği fikrini Fransız Dükü de Sully 1607 yılında, 15 Avrupa ülkesinden oluşacak meclisi, anlaşmazlıkları çözecek ayrı kurumları, 273.800 asker ve 117 kadırgalık bir donanması ile Fransa Kralının emrinde, Osmanlılar- dan Avrupa'yı koruyacak ve onları buradan atıncaya kadar kurulu kalacak olan bir birlik kurulması fikrini ortaya atar (İnalçık, 2008; 220). Anadolu'daki toplumsal olayları Osmanlı vakayinamelerini ilk defa 1588 yılında *Johannes Löwenklau*'nun *Türk Tarihi (Türkischen Historien)* adlı çalışmasında detaylı tarihi bilgiler verilir. Hatta o kadar detaya inilir ki "*Börklüce Mustafa İsyani*" adlı birçok tarihi eserde yer almayan bir isyan olayını teferruatlı biçimde anlatması ile bir ilki başlatır (Bkz. <http://ilhamiyazgan.Blog-spot.com/2016/10/alman-kaynaklarında-borkluce-mustafa-nam.html>).

Felsefeci Gottfried Wilhelm Leibnitz, 1670 yılında dünyadaki çatışmaların sebebinin Türkler olduğunu bu yüzden de Avrupa ülkeleri ile Rusya'nın bir Hıristiyan birliği oluşturma fikrini savunur.

Osmanlıların II. Viyana yenilgisinden sonra Avrupa halkında yer etmiş olan korku-hayranlık karışımı duyguların artık alaya dönüştüğüne örnek olarak, birçok anonim halk şarkısından birisi olan “*Türk Dayak Çorbasi*” (Türkische Prügelsuppe) adlı şarkı zikredilebilir. Şarkının bir kıtası şu şekildedir:

“Ben zavallı bir baş vezirim,
Artık bir şey yok yapılacak!

Alman güçleri beni kovalayacak” (Çoşan, 2006; 159-184)

Bu şarkıda Türk vezir Merzifonlu Kara Mustafa Paşa aciz bir durumda gösterilmekte, daha önceden kasıtlı şekilde halkı güdüleme amaçlı algılatılmaya çalışılan *Zalim Türk* yerine artık *Zavallı Türk* algısı öne çıkarılmak istenmektedir.

18. yüzyılda Habsburg Hanedanlığına karşı direnenlere *Kruzzi*, *Kuruzen*, *Kruzzen*, *Kurutzen* adı verilir. Daha sonra Türkler ile işbirliği yapan bu direnişçilere “Die Kuruzen und die Türkenkommen” deyimine dönüşmüş, daha sonra ise bunların tümüne küfür olarak günlük dilde kullanılan, kalles, güvenilmez bazen de kalın kafalı anlamına gelen “*Kruzitürken!*” denilmektedir (Bkz. Pfeifer, 1956; 61).

Avusturyalı ünlü tarihçi Joseph Freiherr von Hammerpurgstall’ın yazdığı *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (*Geschichte des Osmanischen Reiches*) ve *Osmanlı Şiir Sanatı Tarihi* (*Geschichte der Osmanischen Dichtkunst*) adlı değerli eserleri ve diğer Türkler hakkındaki yazıları ile Avusturya ve Türkiyede önde gelen edebiyatçı ve tarihçiler arasında ilk sıralardaki yerini alır. Bu eseri 1835 yılına kadar yaşamış olan 2200 Türk şairin hayatını konu alır. 1799 yılında papa tarafından elçilikle görevlendirilen Baron Herbert ile diplomatik tercüman olarak İstanbul’da görev yaptı. Hammer yaptığı Türkoloji çalışmaları nedeniyle 1834 yılında II Mahmud tarafından *İfihar Nişanı* almıştır (Bkz. Nalcıoğlu, 2002; 139-140 ve Hammerpurgstall, 1992; 98).

Avusturyalı bir diğer tarihçi ve dilci Paul Wittek 1926-1934 yılları arasında Alman Arkeoloji Enstitüsü’nde Türkoloji raportörlüğü yaptı. Osmanlı arşivlerinin atık kâğıt olarak Bulgaristan’a satılmasını engellemek için Türk meslektaşlarıyla birlikte, belgelerin gelecek nesiller için korunmasına önemli katkı sağladı. Wittek, Osmanlılar’ın Oğuzlar’ın Kayı boyundan geldiği tezinin gerçek olmadığını delillerle ortaya koymuş, “gazâ tezi” adıyla bilinen, Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda temel unsuru gazilerin teşkil ettiği görüşü de genelde kabul görmeye birlikte bazı tarihçiler tarafından eleştirilmiştir. Öte yandan Wittek, Osmanlılar’ın büyük başarı elde etmelerinin sebebini A. Lybyer’in aksine Türk ve İslâm geleneklerinin etkili olduğunu ve XIX. yüzyılda bağımsızlıklarına kavuşan eski Osmanlı tebaasının yüzyıllarca baskı altında tutulduğu iddiaların ve bu konudaki yayınların doğru olmadığını aksine Osmanlı uyruklarının millet sistemiyle özgürlük içinde yaşadıklarını vurgulamıştır (Wittek, 2017; 1-7) F. Kraelitz ile birlikte “*Osmanlı Tarihinden Aktarımlar*” (*Mitteilungen zur Osmanischen Geschichte*) dergisini çıkardı. “*Kelime Hazineleri ile Türkçe*” (*Turkish with Vocabulary*) Türkçe öğrenenler için hazırlanmış ve “*Türkçe Okuma*” (*Turkish Reader*) başlığıyla gözden geçirilerek birkaç kez basılmıştır. “*İki Dünya Arasında; Osmanlı Devletinin Kuruluşu*” (*Between Two Worlds: The Construction of the Ottoman State*) adlı eser ile birlikte daha pek çok kitap ve makale yayınlamıştır.

Yukarıda belirtilen veya belirtilmeyen daha pek çok uğraşlar sonucu istenilen ölçüde başarı elde edilememesinin sebebi olarak, Sir Charles Eliot’un, Avrupa’ya sonradan gelen Macar, Bulgar, Fin milletleri gibi Türklerin asimile edilememesinin sebebini, Türklerin Avrupa’ya gelmeden İslam dinini kabul etmelerinden kaynaklandığını, bu yüzden sonucun en büyük suçlusunun İslam olduğu önyargısının daha da yaygın hale geldiğini vurgulaması, bilimsel gerçeğe uymaktadır (Bkz. [https://islamansiklopedisi.org.tr/eliot-sir-charles.\(1862-1931\)](https://islamansiklopedisi.org.tr/eliot-sir-charles.(1862-1931))). Avusturyalı birçok edebiyatçı, yazar, felsefeci ve kültür bilimcinin hatırı sayılır sayıda eserlerinin Almancadan Türkçeye çevrilmesi sayesinde Türk tarihine, kültürüne, sanatına ve edebiyatına oldukça zengin yeni konu, kavram, üslup, metot, motif vb. edebi sanat ve kavramlar kazandırılmış ve aynı şekilde bu eserlerle ilgili oldukça fazla akademik araştırma yapılmıştır. Avusturya’da Türk tarihi ile ilgili araştırma yapan isimlerin başında gelebilecen olan yazar ve fikir adamı Prof. Dr. Jacop philipp Falmerayer, Türkiye’yi, Türk Tarihini, Dilini iyi bilen, bilimsel verilerini çekinmeden her ortamda dile getiren, 1827’de yazmış olduğu “*Trabzon İmparatorluğu Tarihi*” (*Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt*), *Şark’tan Takdimler* (*Fragmanlar*) "Fragmente aus dem Orient" adlı eserlerinde ve Münih’te çıkan gazetelerde, Türk-Bizans ilişkileri üzerinde durarak, İstanbul’un fethinden önce pek çok eserin yok edildiğini, geride kalanların da Türkler tarafından iyi korunduğunu, Trabzon İmparatorluğu’nun yıkılışından sonra Rumların Türk yönetiminde dinî özgürlüklerde Rum dönemlerden çok daha serbest ve huzurlu bir yaşam sürdürdükleri,

dönemin idarecilerinde kilisenin yaptırım gücünün çok etkin olduğu şeklindeki, liberal ancak kilise karşıtı görüşleri nedeniyle tutucular tarafından tepki çekmiştir. Ayrıca Yunanlılar ile ilgili “*Yunanlıların damarlarında bir damla bile Helen kanı akıyor, hepsi asimile oldu*” sözleri nedeniyle başta Yunanlılar olmak üzere kilise ve Avrupa tutucuları tarafından mağdur edilmiş, dışlanmış, edebiyat, kültür ve bilimsel kaynaklarda çok yetkin olmasına rağmen hak ettiği yerini alamamış ve dışlanmış (Bkz.Märtl, 2013;16-20). Bir yıl kaldığı İstanbul’da Sultan Abdülmecid tarafından *İftihar* nişanı (*Nişan-ı mecidi*) verilen Fallmerayer, Türkler’in siyasi sığınmacılara gösterdiği misafirperverliğinden dolayı Sultan Abdülmecid’in şahsında Osmanlıyı “*Avrupa İlmli Liberallerin son sığınağı, ahlâkî ve insanî bir idarenin demir attığı son liman*” olarak niteledi (Bkz. Lauer, 2013; 23-31 ve <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384638>).

1918 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra, Almanya’dan her konuda olduğu gibi edebiyatta da meydana gelen pek çok alandaki değişikliklerden dolayı, farklılıklar eserler aracılığı ile daha da belirgin hale gelmiştir. Arpad’ın Avusturya edebiyatının oluşumu ile görüşleri her zaman tartışılmalı ve Alman ve Avusturya edebiyatlarının birlikte mi yoksa ayrı ayrı mı değerlendirilmesi gerektiği sorusu ile ilgili görüşleri ortaya atar:

“*Tarihte Avusturya ve Almanya arasında yüzyıllarca süren yakın politika ve kültür ilişkileri ve her iki milletin aynı dili konuşması, Avusturya Edebiyatına Alman edebiyatının bir parçası gözüyle bakılmasına yol açmıştır. Fakat Almanca konuşulan bölgelerin güneydoğusunda bulunan Avusturya coğrafya durumu dolayısıyla güney ve doğu kültürlerinin büyük ölçüde tesiri altında kalmıştır. Böylelikle de Avusturya Alman dili kültür alanının öteki parçalarından gittikçe daha farklı bir kültür ve dünya görüşü meydana geldi. İlk belirtiler Orta Çağda göze çarpmaya başlamış olan bu farklılaşma, Napolyon savaşlarının yol açtığı politika değişiklikleri yüzünden Avusturya devlet yönetimimin Almanya’dan ayrılması ile sonuçlandı*” (Kasper, 1972; 7).

Avusturya’nın Almanya’dan bağımsızlık kazanma sürecine girdiği edebi devirlerden özellikle Romantizm döneminden sonra rüyaların, hayallerin, insanın bilinçaltındaki duygu ve inançlarının edebiyata yansımada, insan ruhu ve anlayışının devrimine yol açan bir öğretinin, yani ruh analizinin ortaya çıkışını hazırlayan temel içgüdüyü araştırıp, edebiyata yeni bir inceleme yöntemini kazandıran, Avusturyalı Dr.Sigmund Freud’un “*Bilinçaltı, Totem ve Tabu*” eserlerinde ve Alfred Adler’in “*Modern Psikoloji, Bireysel Psikoloji, Çocuk Eğitim*” eserlerinin çevirileri sayesinde Türk edebiyatına da bu yenilikleri getirmesi bakımından yeri doldurulmayacak değerdedir.

Viyanalı doktor ve şair Arthur Schnitzler, *Teğmen Gustl* (Leutnant Gustl), *Ölümler de Susar*, *Bayan Else* (Fraulein Else) gibi önemli eserlerinde karakterlerin ruh analizlerini ve duygularını kurgusu ile okuyucuya aktarır. Yazarın doktor olması, gerçek hayattaki hastalarının öz yaşamından gerçekleri, mesleği ve edebiyat kurgusu ile birleştirerek, eserlerinde yeni bir uygulamayı edebiyat dünyasına katmasına vesile olur. Rüya, ölüm, oyun ve kabalık ve benlik gibi temaları en ince detayına kadar irdeler. Edebiyata, onun döneminde girmeye başlayan *İç monolog* (Innerer Monolog) tekniğini eserlerinde ilk uygulayanlardır.

Bir diğer Avusturyalı felsefeci Karl Gustaw Jung, Freud’un öğretisini, ilk tepki öğretisi kapsamında kolektif bilinçaltı bünyesinde geliştirir. Jung’un bu doğrultudaki, *Anılar* ve *Jung Psikolojisi* eserleri de dilimize çevrilerek Türk edebiyatına kazandırılmış eserlerdir.

Hugo von Hoffmanstahl, Avusturya’nın ülkede ve dünyada en çok tanınan yazarıdır. Eserlerinde okuyucuya edebiyatı, şairi, şiiri ve yazarı sevdiren bir çekicilik mevcuttur. *Ölüm ve Ölüm* (Der Tod und der Tod) adlı eseri onu dolayısıyla Avusturya edebiyatını tüm dünya ve Türkiye’de edebi anlamda tanıtmıştır.

Joseph Roth, bağımsız vatana duyulan hasreti en derin ve etkili ifadelerle eserleri aracılığı ile okuyucuya aşılama amacını güderek yazar. En önemli eserlerinden birisi olan *Eyüp* (*Hyob*)’de kendi öz yaşamını eser kahramanına yükleyerek Hz.Eyüp’ün sabrının benzerini günlük hayatında uygulamaya çalıştığının aktarımlarını ön plana çıkarır. *Radetzky Marşı*, *Örümcek Ağzı*, *Kör Ayna* eserlerinde, genellikle dönemin Avusturya yönetimini sosyal eleştiri tekniği bağlamında ve edebi ölçütlerle, ama özellikle de Üslup özelliklerini gözlemci, iyi bir anlatıcı, dili çok iyi bir ustalıklarla kullanan çilekeş yazarlığını ön plana çıkararak eleştirir.

Salzburg’lu şair Gegorg Trakl’in şiirleri ile Avusturya ve dünya edebiyatına modernitenin insanı mutsuzlaştırmasını en usta biçimde dile getiren şairdir. Şiirlerinde Tanrı özlemi, aşırı suçluluk duygusu, güzel-çirkin, iyi-kötü dualizmini ön plana çıkarır. Gölge, akşam, gece, yıldız, orman, siyah, mavi, batmak,

ölüp gitmek, kırılmak gibi fiil, isim ve sıfatları sıkça kullandığı için, şiirlerini yorumlamak onun hayatını çok iyi bilmeyi zorunlu kılar.

Franz Kafka'nın öyküleri, romanları ve edebiyata kattığı *Kafkavari veya Kafkamsı* (kafkaesk) ve *Mikroskopgözler* (Mikroskopaugen) vb. kavramlar ile edebiyata yeni kavramlar katan Avusturyalı yazarların başında gelir. Dönemin insanının, bilinmez güçler karşısında duyduğu korkuları ve insan olarak var olabileceği sarsılışının Kierkegaard's felsefesi ile yoğrulmuş eserlerine yansımaları onu dünyaca ünlü yazarlar seviyesine çıkarır. Eserlerinin en önemlilerinin başında *Dava (Der Prozess)*, *Şato (Das Schloss)*, *Amerika, Dönüşüm (Die Verwandlung)* gelir.

Franz Grillpanzer'ın bütün eserlerinde ve *Fakir Çalgıcı, (Der Arme Spielmann) ile Yalan Söyleyenin Vay Haline (Weh, wer dem der Lüge)* başta olmak üzere Alman Klasisizmi ve romantik özellikleri birleştirir. Viyana tiyatrosunun ayrıcalıklı hoşnutluğunun çeşnisini, geleneksel tiyatro tarzında öz kişiliğinin yansımaları ile Avusturya edebiyatına özgü bir üslup oluşturur. Kullandığı dilde atasözlerini, halk edebiyatının özelliklerini ve halk tiyatrosunun komik öğelerini ön plana çıkarması onu diğer Avusturya ve dünya tiyatrocularından ayıran özelliklerinden bazılarıdır.

Elias Canetti'nin romanlarında Avusturya-Macaristan imparatorluğunun ortak dil, lehçe ve ağız özelliklerinin tümünü tespit etmek mümkündür. Kendisini Avusturyalı olarak kabul etmez ancak Avusturya edebiyatının yazarı olarak niteler. Eserlerinin başında *Körleşme (Die Blendung)* gelir. Bu ve diğer önemli eseri *Yığın ve Yöneticileri* adlı eserinde ön plana; insanların gerçeği görmediğini, basiretlerinin bağlandığını, kültürün çöküşünü, insanların aşağılanmasını çıkarır.

UNESCO istatistiklerine göre Alman dilinde yazan dünyada kitapları en çok basılan yazar olan, Avusturya edebiyatının bir diğer dünyaca ünlü sürgün yazarı Stefan Zweig, biyografi eseri olan *Dünün Dünyası (Die Welt von Gestern)* eserinde o dönemin kalıcı bir yansımaları sunması sebebiyle çağ eseri olma özelliği taşır. Hemen hemen tarihi konu ve şahsiyetleri ele aldığı bütün eserlerinde tarihi kahramanı değil de, onun karşısında yenilen, itilen, unutulmuş, kötülen karakteri bilakis tahlilci özelliği ile ön plana alır.

Rainer Maria Rilke'nin *Malte Laurids Brigge'nin Anıları (Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge)* isimli eseri onun iç dünyasını ve doğuya olan hayranlığını gösterir. Özel hayatında ve eserlerinde "*Hayat, Din ve Sanat*" ı vazgeçilmez olarak niteler. İspanya'da Kuran ile yoğun ilgilenmesi sonucu Hıristiyanlıktan uzaklaşır. Ronda'ya gönderdiği bir mektupta aşağıdaki fikirlerini itiraf eder:

"Üstelik şunu bilesiniz *Prencesim, ben Kardoba'dan bu yana neredeyse kızgın bir Hıristiyanlık düşmanlığına kapıldım; Kuran'ı okuyorum bana göre yer yer öyle bir ses bürünüyor ki, bütün benliğimle bu sese katılıyorum, aynı org içinde bir rüzgar gibi*" (Aytaç, 2001; 55).

Bir diğer önemli eseri *Duine Ağutları (Duineser Elegien)* 'de ölümü ve yaşamı değişik sembollerle birlikte övmesi onu diğerler meslektaşlarından ayıran edebi meziyettir.

Robert Musil, *Niteliksiz Adam, (Der Mann Ohne Eigenschaft)* eseri dünyevi hayatın masalımsı şekilde anlatması özelliği ile bütün dünya edebiyatı için önemli öncül bir örnek eserdir. Yazar bu ve diğer eserlerinde çöken Avusturya İmparatorluğu'nun bütün hasta yanlarını yakalayarak mutlak idareden korkmadan, "*nitelik sahibi olmak*" demek gerçeklere inanmak olduğunu özellikle vurgulayarak yöneticilerin hatalarını dile getirir (Bkz. Arpad, 1972; 48).

Avusturya'nın genç yaşta en çok ödül alan yazarlarından ve meşhur "*Otuş Yaş*" şiirini dünya edebiyatına kazandıran Ingeborg Bachmann, bütün hikâyelerinde insanların bazen aşk, bazen gerçek, adalet, özgürlük gibi güzelliklere ulaşmada en büyük engel olan sabitlemiş kuralları yıkmak için, iç dünya yaşantısını gerçek dünya tecrübeleri ile kaynaştırıp karar vermeleri gerektiği tezini kurgu ve kahramanları aracılığı ile okuyucuya aktarır.

Dile yeni anlatım imkânlarını kazandırmak hedefiyle *dil denemelerine* ilk romanı olan "*Eşek Arıları*" ve diğer eserlerinde özellikle yer veren Peter Handke deneysel eğilimde eserler vermesi bakımından ayrı bir edebi değere sahiptir.

Bu yazarların yanı sıra aynı dönemlere ait Avusturya edebiyatının diğer önemli yazarları olarak Herman Broch, Franz Werfel, H.von Doderer, Ödün von Horvath, Friedrich Torberg, Fritz Habeck, Ilse Aichinger, Milo Dor, Gerhardt Fritsch, Herbert Eisenreich, Jakov Lind, Peter Marginter, Barbara Frischmuth, Friedrich Ch. Zauner, Franz Josef Heinrich, Öannie Ebner, Renate Welsch, Folke Tegetthoff, Stefan Heym, Oskar Zemme vd. yazarlar zikredilebilir.

Nazilerin Avusturya'ya işgal ettiği 1939–1945 yıllarında Avusturya devleti bağımsızlığını yitirmiş ve politika dünyasından silinmişti. Avusturyalı edebiyatçıların pek çoğu yabancı ülkelere göç etti, bazıları köşesine çekildi, kimi yazarlar ise Nazilerin toplanma kamplarına atıldı. Avusturya edebiyatının dünya edebiyatı ile bağlantısı böylece kopmuş oldu (Kasper, 1972; 13).

Barbara Frischmut, özellikle Türk kültürü hakkındaki derin araştırmalarını *Güneşte Gölgenin Yok Oluşu* (*Das Verschwinden des Schattens im Sonne*), adlı eseri ile bütünleştirmiştir. Yazarın aynı özelliğe sahip *Pembe ve Avrupalılar* (*Pembe's Geschichte*) eseri de Türk kültürünü ve 70 li yılların Türkiye'sini yansıtır.

1960lı yıllardan sonra Avrupa'ya ve Avusturya'ya giden Türk işçilerini konu alan edebiyatta da oldukça sosyal gerçekçi özelliği olan, yabancı, göçmen işçi ve bunların uyum sorunlarını içeren eserler mevcuttur. Bu tür eserlerde çocuk edebiyatının ön plana çıktığı dikkatlerden kaçmaz. Örneğin; Karl Bruckner *Türk Kızı Lale* (*Lale, die Türkin*), Ilse Ciktoria Bösz'e'nin *Çatı Katında Doğum Günü*, (*Geburstag auf dem Dachboden*), Elfriede Becker'in öykü kitabı *Küçük Halı İlmikleri* (*Die Kleinen Teppichküpfer*) gibi eserler bu akımın önde gelenleri- dendir (Bkz. Aytaç, 2001; 394–399; Arpad, 1972; 1-19; Kasper, 1972; 25).

Yukarıda zikredilen veya zikredilmeyen eserlerin ve yazarların gerek orijinal gerekse dilimize çevrilenleri sayesinde Türk okuyucusu, akademisyeni, araştırmacısı ve edebiyatçısına yeni ufuklar, yöntemler, üslup araçları her şeyden önemlisi Avusturya kültürünü, tarihini, sosyal yaşantısını vd. tanıtmaya imkân sunmuşlardır. Bu sayede Türk kamuoyundaki günümüz Avusturya imgesinin oluşmasında önemli roller oynamışlardır. Aynı şekilde özellikle son dönem Göçmen Edebiyatı (migrantenliteratur) olarak adlandırılan akıma ait eserlerin, Almanca-Türkçe yazılması, Türklerin Avusturya'daki yaşamını her yönüyle yoğun olarak konu etmesi, aynı şekilde Avusturyalılardaki Türk imgesinin olumlu yönde değişmesine katkı sağlama olasılığı yüksek sanat ve edebi değerlerdir.

2.3. Mimari

Maddi kültürün en önemli varlıkları olan mimari değerler, o kültürün bin yıllar boyu devam etmesini sağlayan somut, canlı, delilleridir. Bugün birçok ülkede bu değerde yapılar, anıtlar, binalar, yollar, mabetler, hanlar, hamamlar, mezarlar vd. bazı gerçeği gizlemeye çalışan güç odakları tarafından yok edilmiş veya edilmeye çalışılıyorsa; bunun en büyük nedeni orada adeta canlı şahit niteliğinde olan, ait olduğu kültürün hazineleri olduklarından. Günümüzde pek çok ülkede mevcut olan Türk kültürüne, orada daha önce hüküm sürmüş, yaşamış Türk medeniyetlerine ait benzer tarzda eser yok edilmiş veya amacı dışında kullanılmaktadır. Aynı kabul edilemez tehlikeli uygulama başka kültürler için de geçerlidir.

Günümüzde Balkanların pek çok ülkesinde, yani Avusturya-Macaristan imparatorluğunun hüküm sürdüğü yerlerde Türk kültürüne ait birçok mimari eser yaşamaktadır, ancak belki mevcut sayıdan çok daha fazlası yok olmuştur. Avusturya'da da bu tarzda gerek Osmanlılarca inşa edilmiş, gerekse sonradan ilişkilerin anasına yapılmış hatırı sayılır sayıda mimari eser mevcuttur. Özellikle II. Viyana kuşatmasından sonra edebiyatta ve kültürde olduğu gibi mimariye ve günlük kullanım eşyalarına Türk motiflerinin yerleşiminde büyük artışlar görülür. Viyana'da mimar J.L. von Hildebrandt'in tasarımı olan Belvedere Sarayı'nın uc kısmı püsküllü bir çadırla kaplanmışçasına algılanan köşe kubbeleri veya ünlü J.B. F. von Erlach'ın yaptığı Karlskirche'nin minareyi andıran kuleleri bu etkinin dikkat çeken örnekleridir. Mimarideki en şahane örnek olarak Schwetzingen Sarayı'nın bahçesinde bulunan ve 1785 yılında yapılan Cami, kubbesi, ihtişamı ve minaresiyle Doğuya yani Osmanlıya, hala var olan batı hayranlığının göstergesi olarak zikredilebilir. Osmanlı Ordusunun II. Viyana Kuşatmasında konaklama yeri olarak kullandıkları, içinde Merzifonlu Kara Mustafa paşanın karargâh amacıyla seçtiği binanın bulunduğu geniş alan, İmparator Franz Joseph'in talimatıyla Heinrich Ferstel'in başkanlığında toplanan mimarlar grubunca, oldukça geniş olan bu alan, İngilizlerin yeşil alan nizamını andıran bir düzenleme ile 1888 yılında yeni ilavelerle hayata geçirilerek halkın hizmetine sunuldu (Herold, 1993; 91). Park, 1910 yılında giriş kapılarını ay ve yıldız süslemelerinin bezediği haliyle tekrar yapılan yeni bazı düzenlemelerle ikinci kez kullanıma açıldı. 1991 yılında parkın ortasına Avusturya ve Türkiye arasındaki sevgi ve dostluğun simgesi olarak yapılan "Yunus Emre Çeşmesi" inşa edilmiştir. I.Viyana kuşatmasında Kanuni Sultan Süleyman'ın çadırını kurduğu ve ordusunun yardımcı askerlerini yerleştirdiği alana, Maximilian II, sarayını inşa ettirmiş ve Türkiye'den kestane ağacı, lale ve leylak çiçeklerini temin ederek bahçe bölümünü güzelleştirmiştir. Bugün hala Viyana-Sterngasse'deki 1734 yılında inşa edilmiş tipik bir Avusturya evininin dış cephesinde Viyana'nın en büyük güllesi olarak kabul

edilen ve rivayetlere göre 1683 yılında havanla Leopoldstadt'tan fırlatılan 35,5 kg lık bir Türk güllesi monte edilmiştir. Aynı şekilde Viyana-Griechengasse'de bulunan bir kafeteryanın 1529 yılında şehir surlarının bulunduğu duvarına sabitleştirilmiş Türk gülleri sergilenmektedir. II. Viyana kuşatmasının mimari sembolü olan ve hakkında ilginç rivayetler olan *Joseph Çanı*, dönemin önemli hatıralarındandır. Avusturya imparatoru Joseph I, Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın savaş yenilgisi sonrası geri çekilirken bırakmak mecburiyetinde kaldığı 180 adet topu erittirip, Orta Avrupa'nın, 40 ton civarında ağırlığı olan ve Viyana'yı ünlü yapan *Pummer* olarak da adlandırılan, en büyük çanını inşa ettirmiştir. Joseph I'in 1711 yılında ölmesiyle bu çanın adı *Joseph Çanı* (Josephinische Glocke) olarak değiştirilmiştir (Baker, 1979; 67; Herold, 1983; 43; Spiess, 1968; 92).

Döküm hikâyesi de kuruluş ve yıkılış hikâyesi kadar ilginç Türk tehlikesini hiç unutturmamak amacıyla inşa edilmiş olan çan, kasıtlı olarak aslen Türk kökenli, ancak savaşta esir kalıp Hristiyan dinine geçen, imparatorun özel dökümcüsü Johann Achammer'e inşa ettirilmiştir. Burada ilginç olan amaç, her zaman Türk tehlikesini akla getirmesi amacıyla yapılan bu eserin özellikle Türk kökenli birisine yaptırılmasıdır. 250 yıldır Viyana'nın neredeyse sembolü olan bu çan 2. Dünya Savaşında şehrin bombardımana tutulması esnasından 12 Nisan gecesi isabet alan ve failinin hala belli olmadığı Stephan kilisesinin yanmasıyla asılı olduğu mahalden koparak yere düşmüş ve 1000 parçaya ayrılmıştır (Bkz.Spiess 1968,97) Avusturya'nın Arsenal ve Viyana müzelerinde halen sergilenmekte olan I ve II. Viyana kuşatmasından kalma 17.yüzyıl Osmanlı silahları, oklar, yaylar, sarıklar, tuğlar, Türk çadırı ilişkileri belgeleyen değerlerdir. Yine bu müzelerde o dönemin sosyal hayatını, savaşları tasvir eden tablolar, Türklerin çizdiği şehir planı, Merzifonlu Kara Mustafa Paşaya ait olduğu söylenen kafatası, Ay-Hilal vd. emanetler mevcuttur. Bu müzelerin girişinde ve bahçelerinde o dönemde yararlılık gösteren komutanlar, prensler, baronlar, imparatorların heykelleri bulunmaktadır.

Viyana yakınlarında bulunan Mauerbach ormanında halen Osmanlılara ait bir tuğra ve mezar taşı kalıntıları bulunur. Söylentilere göre Osmanlılardan Belgrad şehrini geri alan Avusturyalı komutan Laodon burada bulunan; bir söylentiye göre vali Hammer'in okumasına göre ise, elçi İbrahim Paşanın mezar taşını anı olarak buraya getirir ancak, Osmanlıca bilinmediği için taş ters bir şekilde buraya yerleştirilmiştir.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde I.Viyana Kuşatmasında şehir surlarında oluşan bir delikten şehre Çerkez Dayı adlı bir Osmanlı askerinin girmeyi başardığı, bu kahraman asker kahramanca çarpışır ancak yanında yardım eden başka asker olmadığı için şehid olduğu yazılıdır. Daha sonra Kral Ferdinand bu askeri şehit düştüğü eve defnettirir. Viyana'nın Gâvur sokağındaki (Strauchgasse) bu evin köşe kısmında *Çerkez Dayının* kılıcıyla savaşır vaziyetteki heykeli mevcuttur. Avusturya'da birçok evin girişine sarıklı, çatık kaşlı, pala bıyıklı bir Osmanlı insanının baş heykeli bulunur (Evliya Çelebi 1970; II, 80-81).

Josef Schulz isimli bir fırıncı, bodrumundan Allah, Allah seslerinin geldiğini duyunca Avusturya yetkililerine haber vermesiyle, bu sesin şehre girmek için tünel eşen Osmanlı askerlerine ait olduğu fark edilir ve bu girişim engellenir. Bu davranışından dolayı halk kahramanı ilan edilen baba Schulz'un anısına 1783 yılında bir iç avluevi (Innungshaus) yaptırılır. Bir diğer anıt ise, Kara Mustafa Paşa'nın çadırının kurulduğu yerin anısına elinde kılıcı olan, başı sarıklı bir Osmanlı atlı süvarisinin dikili olduğu heykeldir (Bkz. <http://ozge.ersu.net/yazilar/gezi-yazilari/viyana-kusatmalari-ve-kahvenin-oykusu>).

II. Viyana Kuşatmasını takip eden her sene savaşın gerçekleştiği alanda Aziz Bartelemi Yortusundan (24 Ağustos) bir hafta sonraya denk gelen Pazar günü, Merzifonlu Kara Mustafa Paşayı temsilen eşeğe ters bindirilmiş bir vatandaş, Osmanlıyı aşağılar şekilde bölgede dolaştırılarak kurtuluş törenleri yapılırdı. Daha sonra Kral I.Leopold aşırılığa kaçılması sebebiyle bu kutlamaları iptal etmiştir. Ancak temsili heykel hala bu alanda bulunur.

Avusturya'yı kasıp kavuran dört büyük belanın, Veba-çekirgeler-Açlık ve Türkler olduğu algısının hiç unutulmaması amacı ile 1664 yılında Viyana'da bir meydana dikilen anıt hala mevcuttur. Viyana *Votivkirche* kilisesinde bulunan bir mezar taşında Kanui Sultan Süleymana karşı direnen Niklas Graf Salm'ın tasvirleri yer alır. Türklerin yenilgilerini İmparator ya da yararlılık gösteren generallerin zaferlerinin kutlandığı, zafer tanrıçasının başına çelenk koyan kahraman ve ayaklarının altında atı yere yıkılmış sarıklı, bıyıklı Osmanlı askerini tasvir eden askerin tepesinde alaycı, ezici, abartılı şekilde durur vaziyette tasvir eden, birçok tablo yapılmıştır.

Avusturya müzelerinde sergilenen Türklerden kalma çeşitli silah, bayrak, at takımları, çadır, matara, giyim eşyası, değişik sefer malzemeleri, ölen bir sadrazamın mührü, savaşın devam ettiği anda duran çok güzel takvimli bir cep saati iki ülke arasındaki geçmişi günümüze taşıyan tarihi belgelerden bazılarıdır.

Renate Wagner-Rieger, iki ülke arasındaki savaşların Avusturya mimarisinde kale, gotik, barok etkilerini detaylıca anlatır (1970; 29).

7 Şubat 1933'te Alman Parlamentosu'nu yakan Naziler, Sosyal Demokrat düşüncesinden dolayı Naziler, aynı yıl Düsseldorf Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki Rektörlük görevinden, 1938 yılında ise, Viyana Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki "Rector Magnificus" ünvanı ile görevli iken "modern mimarlık anlayışına sahip olduğu" ndan dolayı, mimar Prof. Dr. Clemens Holzmeister'e görevinden el çekti. 1927 yılında Atatürk Viyana Büyükelçisi Hamdullah Suphi Tanrıöver'den bu özelliklere sahip bir mimarı araştırması talimatı üzerine mimar Holzmeister Türkiye'ye sığınarak, TBMM'nin ve Ankara'nın baş mimarı oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Çankaya Köşkü, Genelkurmay Başkanlığı, Savunma Bakanlığı, Kızılay Güvenlik Anıtı, Ankara Harp Okulu, Merkez Bankası, Emlak Bankası, Maliye Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Danıştay Binası, Yargıtay Binası, Ankara Ordu Evi, Ankara Avusturya Büyükelçiliği binalarını, açılışını bizzat Atatürk'ün yaptığı, içinde "Türk Öğün, Çalış" yazan, ana heykellerini Viyanalı Heykeltıraş Anton Hanak'ın yaptığı büyük anıtın bulunduğu Güven Park projesi de Holzmeister tarafından yapılmıştır. İlginç bir tesadüf, yukarıda zikredilen Türk, Avusturya, Napolyon ordularına karargah binası olarak hizmet etmiş binanın bulunduğu eski "Merkez Mezarlığı Krematoryumu"(Krematorium des Zentralfriedhofes) binasının inşaat planını çizen de Holzmeister idi.

Türkiye'de yaşadığı zaman süresince eşi Gunda ve Rudolf Fahrner ile beraber, iki dilde "Anadolu'dan Resimler" (Bilder aus Anatolien) adlı, içinde Anadolu'nun neredeyse tamamındaki tarihi eserlerin, hanların, kervansarayların, türbelerin vb. çizdiği resimlerinden ve çektiği fotoğraflardan oluşan kitabını 1954 yılında Viyana'da yayınladı. İTÜ'nde öğretim üyeliği de yapan Holzmeister pek çok ödülün yanı sıra, Almanya Federal Cumhuriyeti Liyakat Nişanı (1958 Yıldızlı Büyük Liyakat Haçı) Avusturya Cumhuriyeti Hizmet Nişanı (1958 Yıldızlı Büyük Altın Nişanı) Türkiye Cumhuriyeti Liyakat Nişanı (1990) (Bkz. <https://www.artigercek.com/haberler/nazilerin-attigi-holzmeister-tbmmni-insa-etmisti>).

Bu alandaki işbirliğinin göstergesi olan arkeolojik kazı alanlarının çok zengin olduğu Türkiye'de Avusturyalı arkeologlar İzmir Efes'te bazı kazı ve yüzey araştırmaları yapmışlardır. Başka örneklerinde verilebileceği Avusturya-Türkiye geçmişini belgeleyici nitelikteki mimari örnekler diğer alanlarda olduğu gibi bu alanda da yapılagelen işbirliğinin değerli eser niteliğinde olan abideleridir.

2.4. Elçiler (Sefirler) ve Seferatnameleri

Bir ülkenin başka bir ülkeye elçi atması o devlet idaresine, halkına, kendi siyasi, ekonomik, kültürel, stratejik çıkarlarına verdiği öneminin bir sonucudur. Osmanlı ve Avusturya devletleri arasındaki elçi bulundurma, gönderme ve atama faaliyeti ciddi anlamda daha önce seyyahlar bölümünde bahsedilen elçi O.Chislain Busbecq'in Kanuni ile görüşmek üzere Avusturya Kralı tarafından Osmanlıya gönderilmesi ile başlar. Elçi, beraberindeki heyetle 6 yıl Osmanlı'nın çeşitli şehirlerinde kalmış ve anılarını "Dört Türk Gönderi Yazısı"(Vier Türkische Sendschreiben) adlı mektuplarını toplayıp kitaplaştırdığı eserinde geniş şekilde tasvir etmiştir. Busbecq eserinde Osmanlı ve Macaristan'a gidiş gelişteki şehir ve ülkeler ile ilgili akla gelebilecek her şeyden bahseder (Bkz. Busbecq, 1998; 5).

Elçilerin iki ülke arasındaki ilişkilerin her alanda, gelişmesinde çok önemli rolü vardır. Buna örnek olarak Avusturya'da Maria Theresia hayatı boyunca Osmanlıya karşı her zaman tarafsız olmuş, daha önce babası VI. Karl'ın yaptığı hatayı yapmamış, Osmanlı düşmanları ile işbirliğine gitmemiş ve bunun da meyvelerini ölünceye kadar iktidarda kalarak görmüş oldu. Theresia'ya böyle bir dış politika izlemesinde katkı sahibi olan Avusturya'nın Babîâli Elçisi Heinrich Christoph Freiherr Von Penkler ve Viyana'daki Osmanlı elçisi Mustafa Hattî Efendidir (Köhnbach, 1999; XIII).

Unat, Osmanlı sefir atamaları ile ilgili olarak aşağıdaki önemli bilgiyi verir:

"1526 Mobaç Meydan Mubarebesi'nden sonra doğrudan başlayan Osmanlı-Avusturya münasebetlerinin başlangıcından, 1792 yılında daimi elçilerin yabancı ülkelere gönderilmesine kadar, Osmanlılar Avusturya'ya 42 sefaret heyeti göndermişlerdir ve bu elçilerin Sefaret tahrirlerinden ancak yedisi bilinmektedir" (1968; 47).

Osmanlı devletinin, Avusturya'ya elçi ataması Padişah IV Mehmet'in Kara Mehmet Ağa'yı Rumeli Beylerbeyi unvanı ile daimi Viyana elçisi olarak 1665 yılında tayin etmesi ile başlar. Kara Mehmet Ağa sefaretnamesinde yapılan yolculuk ve uğradığı yerler hakkında bilgi vermekte, sınırdaki değişim törenini geniş şekilde anlatmakta, Avusturya da görmüş olduğu itibar ve hürmeti, Viyana'ya törenle girmemesi için gelen talebi hangi üslupla reddettiğini, İmparator Leopold I tarafından nasıl kabul edildiğini, Viyana'da görevi esnasında hangi çalışmalarını yaptığını ve boş vakitlerini nasıl geçirdiğini, aldığı ve verdiği hediyeleri, Viyana kalesinin bütün özellikleri hakkındaki geniş bilgiler vermektedir (Ağa, 1970; 19).

Mustafa Paşanın ekibinde bulunan Evliya Çelebi de seyahatnamesinde, Paşanın girişteki merasim törenine yaptığı itirazın detaylarını ve kale özelliklerinin genişçe anlatılmasının Viyana kuşatmasında askeri ve asker konuşlanması açısından çok işe yaradığını anlatır (Aksoy ve İskit, 1962; 45).

Daha sonra Nişancı Zülfikar Efendi, Paşa ve Rumeli Beylerbeyi unvanı ile Avusturya'ya Osmanlı elçisi olarak gönderilir. Paşa, Viyana'da tercüman İskenderzade Aleksandr ile birlikte 1688-1695 tarihleri arasında görev yapmıştır. Bu süre içerisinde Zülfikar Efendi, *On cüz mikdar tatvil-ikelam kitabı*'nı yazmış ve daha sonra da yazdığı bu eser Fındıklı Mehmet Ağa tarafından incelenmiştir. Kitapta Avusturya seferinin ne kadar zor şartlar altında gerçekleştirildiğini anlatır. Aynı şekilde kendisinin de düşman memleketinde yani Avusturya'da çok olumsuz koşullar altında görevini icra etmeye çalıştığını geniş şekilde ve örnekler vererek kaleme alır. Belgrad'ın Avusturyalılar tarafından işgali sonrası yaptıkları eğlenceli kutlamalara davet edilen Zülfikar Efendi, bir Avusturya asilzadesine verdiği pes etmez tavrındaki cevap, elçinin devleti adına sahip olduğu kuvvetli öz benliğini ve güveni yansıtır niteliktedir. Zülfikar, ayrıca Avusturya ordusunun savaş öncesi, esnası ve sonrasındaki gücü, sayısı, silahları, konumu ve askerinin ruhsal durumu ile ilgili çok değerli bilgiler verir. Ona göre, zafer kazandığın iddia eden Avusturya ordusunun aslında çok perişan bir halde olduğu için, Osmanlı ordusunun çekilmekle çok büyük bir askeri hata yaptığını üzülenek anlatır. Fransızların, Avusturya ordusunun gerçek durumunu bildiği için duyduğu endişeleri, Karlofça antlaşmasının hazırlanma sürecini, Avusturya ordusunun perişanlığı ve askerlerin ruhi bunalımlarını, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın geri çekilmekle ne kadar büyük bir fırsatı kaçırdığını gerçekçi bir anlatımla dile getirir (Ağa, 1970; 61).

Şikk-ı Sani Defterdarı olarak görev yapan ve sade ve samimi bir üslupla Viyana Sefaretnamesini 1719 yılında yazan İbrahim Paşa, giderken ve gelirken yol durumu, konak yerleri, mesafeleri, elçi değişimin tören ve adabını, 20 sene kadar önce Osmanlı'nın kaybettiği Belgrad'ın, Viyana ve Avusturya'nın diğer bölgelerinin durumunu çeşitli yönleriyle anlatır (<https://www.tarihtarih.com>).

Tavuku reis olarak da bilinen, oldukça geniş fikirlere sahip Hacı Mustafa Efendi 1730'da Viyana'ya giden Osmanlı elçisidir. Elçi *Viyana Sefaretnamesi*'nde daha önceki elçiler gibi gidiş-geliş yollarının tasviri, mimari durum vs. nin aksine, Avusturya (Nemçe) imparatorluğunun, açlık, kıtlık, fakirlik, pahalılık içinde, Osmanlı'nın ise tam tersi onlara oranla çok daha zengin olduğu için tehlike oluşturamayacağını, 1701 -1714 olaylarını, Karl V. Dönemini, Avusturya, İtalya, İspanya taht sorunlarını sade, anlaşılır, akıcı üslubu ile anlatır.

Hattî Mustafa Efendi de 1748'de yazdığı *Nemçe (Avusturya) Sefaretnamesi*'nde Viyana'da gezdiği rasathane, opera, laboratuvar, müzeler vs., devlet protokolündeki uygulamalarından hiçbir zaman taviz vermeyen tutumunu, kaybedilen toprakları gördüğündeki hüznü halini, Maria Theresia'nın kendisini bizzat kabulünü, sarayda ağırlayıp çocukları ile tanıştığını, kendisine hediyeler vermesini vs. anlatır. Ayrıca eserin arka tarafına 1739 Belgrad Antlaşması metni, Mahmut Han'ın Theresia'ya, F.Stefan'a mektupları, Sadrazam Abdullah paşanın gönderdiği mektuplar, kendisinin Theresia'ya Başbakan Harrach'a yazdığı mektuplar, Sefaret heyetinin listesi imparatoriçenin kabulünde ve veda ziyaretinde yapılan konuşmaların tam metinleri de eklenmiştir (Bkz. Hattî Efendi, 1999; 16, 77).

Viyana Sefaretnamesini 1758 yılında yazan Ahmet Resmi Efendi, diğer sefirlerin aktarımları ile benzer bilgileri verdikten sonra, imparatorluk tarihi, gezip gördüğü yerlerin konumu, kendi gözlemleri, kral sarayları, bahçeleri, yüksek katlı binaların mimari özellikleri, meydanlar, devlet ve halkın tutumlu yatırım ve harcamaları, bu yöndeki idari vb. yapılanmayı anlatır.

1791-1792 yıllarında Avusturya'nın Viyana elçiliği süresince bir sefaretname ve beş tane de Avrupa, Avusturya ve Viyana'nın askeri, ekonomik, siyasi yapılanmasını detaylıca inceleyen rapor kaleme alan Ebubekir Ratib Efendi, bunların yanı sıra derlediği ilginç bulguları tasniflendirerek Osmanlı idarecilerine

faydalanmaları ve uygulamaları ricasıyla arz etmiştir. Milli kaynakların dışa çıkarılmaması, yerli üretimin teşvik edilmesi, ülke içi ticaretin teşvik edilmesi, damga vergisi alınması, denk bütçe yapılması vb. sorunların çözümü için bazı önerileri, ülkenin bu duruma gelmesinden padişahların sorumlu olduğunu korkmadan ifade ettiği tavsiye-rica karışımı raporunu padişaha sunmuştur. Buradaki 2 adet askeri okulun idari yapısını da detaylıca yetkililere aktaran Ratib Efendi, imparatora, başbakan ve yardımcılara Avusturyalı diplomat Cobenzl aracılığı ile on dört tane mektup göndermiştir. Aynı zamanda bir şair olan sefir yaşadığı olayları, beğendiği kurumları, göze hitap eden hoş şeyleri, Tameşvar kalesini ziyaretinde, Osmanlının kale için akıttığı kanları düşünüp çektiği acıları manzume biçiminde eserin edebi bir üslupla yerleştirir. III. Selimin Nizam-ı Cedid ordusunu kurma kararını vermesinde bu ve buna benzer eserlerin etkisi büyüktür (Bkz. Savaş, 1989; 69; Unat, 1968; 48; Utman, 1999; 76).

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk daimi Elçiliği, 1798 yılında Viyana'da kurulması, bu ülke ile olan ilişkilerin önemini gösterir bir faaliyettir. Avusturya-Macaristan imparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu gibi I. Dünya savaşından sonra yıkılmasıyla yeni birer devlet olan bugünkü Türkiye ve Avusturya arasında sürekli karşılıklı olarak elçilikler faal olmuştur. Bunların yanında daha başka gezgin, edebiyatçı, bilim-devlet adamı, elçi Türk-Avusturya ilişkilerine bu alanda önemli katkı sağlamışlardır.

2.5. Eğitim-Öğretim, Kültür ve Diğer Etkileşimler

Osmanlı döneminde Avusturya okullarının dışında çok az sayıda Avusturyalı eğitimci görev almıştır. Hitler döneminde başta Almanya olmak üzere bazı ülkelerden olduğu gibi Avusturya'dan da pek çok bilim adamı Türkiye'ye sığınarak hem kendilerine iş imkânı bulmuş, hem de genç Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim, kültür, sanat vb. alanlarda eksikliklerini gidermede önemli katkılar sağlamışlardır. Avusturya'daki Türk kökenlilerin nüfusu 100.000 i son genel seçimlerde oy kullanan olmak üzere, 250.000 civarındadır, bunlardan 35.000 kadarı eğitim ve öğretimine devam etmektedir. Türkçe ve Türk Kültürü dersleri Türk devletinin görevlendirdiği öğretmenler tarafından 1973 yılından beri devam etmektedir.

Avusturya-Türkiye ilişkilerinde eğitim ve öğretim işbirliğinin önemi her alandaki ilişkilerin iyileşmesi açısından çok büyüktür. Diğer pek çok Avrupa ülkesi gibi Avusturya da Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde aşırı yabancı okul açma izninden yararlanarak ülkenin çeşitli yerlerinde 15 okul açmıştır. Bu ilişkilerde çok önemli bir konuma sahip olan ve halen eğitimine devam eden, eski Başbakanlardan Mesut Yılmaz, sinema sanatçısı ve akademisyen Ediz Hun, Avusturya Parlamentosu Milletvekili Alev Korum gibi daha pek çok önemli şahsiyet Avusturya Lisesinden mezundur. Diğer önemli okullardan; Avusturya Milli Okulu, Tophane Tamtum Mahallesi Mektebi, Bursa Avusturya Sörlük Mektebi, Üsküp Avusturya Mektebi, Almanca Dil Okulu, Balat Avusturya Kız Okulu, Gelibolu Musevi Mektebi, Sankt Georg Avusturya Erkek Lisesi ve Ticaret Okulu (Österreichisches Sankt Georgs-Kolleg) en önemlileridir (Bkz. Demir, 2011; 21-22)

Hitlerin Avusturya'yı işgal yıllarında başta Almanya ve başka birçok Avrupa ülkesinden olmak üzere, büyük çoğunluğunu Yahudi kökenlilerin oluşturduğu Avusturya kökenli; Edebiyat, Kültür, Tarih, Yabancı Dil (Almanca), sanat, iktisat dallarında, *Cristel Kristinus, Hans Erich Kasper, Prof. Dr. Paul Witteke, Felix Zavadsky, Paul Hoffmann, Heinz Kristinus, Harald V. Goertz, Dr. Erwin Lucius*; Tıp, mühendislik, fen, inşaat, mimari vb. dallarda; *Prof. Dr. Erwin Schrödinger, Prof. Dr. Heinz Horninger, Bohstsch Edeltraud* gibi önde gelen Avusturya kökenli bilim insanları da Türkiye üniversiteleri, devlet kurumları vb. kuruluşlarda görev alarak, öncü faaliyetlerde bulunmuş, Türk bilim, sanat, hukuk, ekonomik vb. alanlarındaki savaş sonrası oluşan bilim adamı boşluğunu doldurmada önemli katkılarda bulunmuşlardır (Bkz. Demir, 2011; 20).

Avusturya, ilk defa Türkiye'den işçi alımına 1964 yılında başlamıştır. Eski yıllara oranla azalmasına rağmen, eğitim sorunları yaşayan çok sayıda Türk öğrenci Avusturya eğitim-öğretim kurumlarına devam etmektedir. Bu kurumlardan mezun olan öğrenciler hukuk, tıp, iktisat, eğitim vs. alanlarında üniversite eğitimi görmekte veya bu bölümlerden mezun olmaktadır. Avusturya'da kendi işyerini açan pek çok Türk müteşebbis ticaret yapmakta, vergi vermekte, hatta Avusturya vatandaşlığına geçmiştir.

Türk Diyanet Vakfı başta Viyana olmak üzere diğer şehirlerde de din görevlisi bulundurmakta, ramazan aylarında yoğun olmak üzere diğer zamanlar Türkleri ve diğer milletlerden Müslümanları dini konularda aydınlatmakta, çeşitli kurslar düzenlemekte ve etkinlikler yapmaktadır.

Türkiye'deki Avusturya elçiliklerinde bulunan Avusturya Kültür Ofisleri aracılığı ile ilgilenen Türklere, Avusturya'da eğitim, yaşam, kültür, edebiyat, sanat vb. konularda kitap, broşür, kaset vs. gibi materyalleri

edinme imkânı ve bilgi sunulmaktadır. Ayrıca Üniversitelerin talebi halinde, bu materyallerden bölüm öğrencilerinin hizmetine sunmak ve bölüm kütüphanelerinde bulundurmaya şartıyla kendilerine her türlü kültürel materyal ve işbirliği ortamı imkânlar ölçüsünde sunulmaktadır. Benzer şekilde Türkiye'nin de Viyana merkez olmak üzere, başka şehirlerindeki konsolosluklarında da Kültür Ateşelikleri bulunmakta, yukarıda bir kısmı zikredilen, tarihten gelen önyargıları yıkmaya yönelik yayınlar, programlar, kültürel, edebi, sanatsal etkinlikler imkânlar ölçüsünde zaman zaman yoğun şekilde yürütülmektedir. *TİKA (Türkiye İktisadi Kalkınma Ajansı)*, tarihi Türk eserlerini koruma, yaşatma, onarma faaliyetleri, dernek, vakıf, eğitim kurumu vb. sivil toplum kuruluşlarına her türlü maddi, bilgi, materyal, manevi vd. desteği sağlamaktadır. Ağırlıklı olarak Türkçe öğretim merkezi olan *Yunus Emre Enstitüsü*, Almanya'daki *Goethe Enstitüsü* benzeri faaliyetler içerisindedir. Öncelikli hedefi Türkçe öğretimi olan Enstitü, başarılı öğrencilere her yıl Türkiye bursu vermekte, bunlara yönelik kültür gezi-programları düzenlemekte, edebiyat, kültür, sanat etkinliklerine öncülük etmektedir. Bütün bu kurumların ortak amacı, zaman zaman siyasetin tutumlarına göre şekillenen Türk-Avusturya ilişkilerini her iki ülkenin siyasi, ekonomik, kültürel düzeyde iyi derecede olması için gerekli altyapı ve kamuoyunu oluşturma yönünde faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Bütün bu etkinliklerin temeli iki ülke arasında 10 Aralık 1923 yılında Ankara'da imzalanan "Dostluk Antlaşması"na dayanmaktadır.

2.5.1. Avusturya'da Türkçe Öğretimi

1526 yılında yapılan Mohaç Muharebesi sonucu komşu olan Osmanlı ve Habsburg Hanedanı arasındaki siyasi iletişim gereği, 1541'de Viyana Sarayı'nda Türkçe/Osmanlıca'yı esir olduğu yıllarda öğrenen Johann Gaudier'in, ilk resmi saray tercümanı olduğu tercümanlık birimi kurulmuştur. Önsözünde "Bu barbar dilinin gramer kurallarını göstermek" amacıyla kitabın yazarı Hieronymus Megiser 1612'de ilk Türkçe gramer kitabını bastırır. 1662'de Saray tercümanı olan Franz von Mesgnien Meninski, bugün hala kullanılan *Türkçe-Arapça-Farsça-Latince Sözlük* ve bir de *Türkçe Grameri* kitabını yayımlar. Viyana Üniversitesi'nde ilk kez kısa süre sonra sebebi belirlenemeyen nedenlerde kaldırılan Türkçe dersleri Johannes Podesta tarafından 1674 yılında verilmeye başlanır. Bu ve benzeri girişimlerden sonra, Avusturya'nın Türkçe bilen genç kadroların Osmanlıca öğrenmek amacıyla İstanbul'daki elçiliğe gönderilmeye başlandı. 1754 senesinde de Maria Theresia mezunları arasında ünlü devlet yöneticilerin ve Türkoloji, İranistik ve Arabistik alanlarının Joseph Freiherr von Hammer-Purgstall başta olmak üzere ileri gelen bazı şarkiyatçıların yetiştiği *İmparatorluk Şark Dilleri Akademisi*'ni (K. K. *Akademie der Orientalischen Sprachen*) kurar. Viyana Üniversitesi'nde ders programları ancak 1831 tarihinden itibaren arşivlenme yapıldığından, ilk bulgularına ancak 1845/46 kış yarıyılında başlandığı kabul edilir. Ders kitabı olarak ilk etapta Meninski'nin daha sonraki dönemlerde kendi yazdığı gramer kitabını ders aracı olarak kullanan Doktor August Pfizmaier'in dersleri yürüttü. 1857 yılından başlayarak Walter Behrnauer, dört yıl boyunca gramer, sentaks, Osmanlı tarih belgeleri, fermanlar, eski yazı (paleografi) gibi dersleri yürütmüştür. Kısa süreliğine ara verilse 1845–1915 yılına kadar Viyana Üniversitesi'nde düzenli olarak Türkçe öğretimi ile ilgili dersler verilmiştir. 1886 yılında kurulan Viyana *Şarkiyat Enstitüsü*" (*Orientalisches Institut*) hala bağımsız bir disiplin olarak mevcudiyetini sürdürür. 1915 kış döneminde Şarkiyat Enstitüsü'nde Türkçe/Osmanlıca metin çeviri ve tahlilleri Friedrich von Kraeclitz-Greifenhorst tarafından öğretilmeye başlanır. Friedrich von Kraeclitz-Greifenhorst, 1924'de Viyana Üniversitesi Türkoloji Bölümünü, derslerin çoğu Osmanlı Tarihi Belgeleri, Osmanlı Tarihi ve Osmanlı Edebiyatı ağırlıklı olmak üzere kurar. Daha sonra Herbert Duda eski çizgiden bazı sapmalar yapmasına rağmen idareyi devam ettirir (Bkz. Petritsch, 1987; 42-63). Başlangıçtan günümüze Türkoloji Bölümünü Friedrich Kraeclitz v. Greifenhorst (1916) 1924-1932, Herbert Jansky (1932-1943, kürsü sahibi değildi), Herbert W. Duda 1943-1971, Andreas Tietze 1973-1984, Anton C. Schaendlinger 1984-1991, Markus Köhbach 1992-2017 ve 2019'dan itibaren Yavuz Köse yönetmiştir. Başlangıçta burada görev yapan Türkçe okutmanlarının ana dilleri Türkçe olmamasına rağmen, 1970'li yıllardan itibaren ana dili Türkçe olan okutmanları dil ve gramer ve konuşma derslerini yürütürler. Andreas Tietze ile birlikte artık Viyana'daki Türkoloji Bölümünde, ölü bir dil olan Latince gibi bir Türkçe eğitimi yerine "yaşayan Türkçenin" öğretildiği modern bir Türkoloji öğretimine başlandı. Türkoloji alanında Yüksek Lisans ve Doktora öğretimi de verilmektedir. Türkçe ve Arapça öğretim Viyana'da uzun yıllar boyunca üniversite dışında, Şark Dilleri Akademisi ve 1938 yılına kadar bu kurumun devamı olan *Diplomasi*

Akademisi' nde (*Diplomatische Akademie*) ve 1851'de kurulan “*Şark Dilleri Öğretim Kurumu'* nda (*Öffentliche Lehranstalt für Orientalische Sprachen*) da Türkçe öğretimi verilmekteydi (Geniş Bilgi için Bkz. Prochazka-eisl:2019, <https://tunadergi.com/kapak-dosyasi/mohac-savasi-habsburg-hanedani-johann-gaudier-batholomaeus-georgije-turkoloji>).

2.5.2. Viyana Çöreği

Almanların *kipferl* (*hilâl*) dedikleri mukaddes haç da (*kruvasan*) Viyana kuşatmasından kalmadır. Şehir kurtulunca, bunun sevinciyle pastacılar, Türklerden öğrendikleri milföy hamuruyla hilâl şeklinde bir çörek yapmış ve Viyana kahvesi yanında yenmesi âdet olmuştur. Alman prensesleri vasıtasıyla Fransa'ya getirilmiş; adına mukaddes haç (kruvasan) denilmiş ve buradan dünyaya yayılmıştır.

Bu kuşatmalar beraberinde doğru yanlış efsaneleri ve hikâyeleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin şehri düşürmek amacıyla, son çare olarak Osmanlı ordusundaki lağımcıların patlayıcı yerleştirmek üzere gece sur altlarını kazmaya başlamaları, yerin altındaki bu gürültüleri duyan ve sabah ekmek yapan fırıncıların durumu komutanlara haber vererek kahraman olmaları, anlatılanların başında gelmektedir. Kuşatma öncesi pide gibi düz hazırlanan “*Krosan Çöreği*” (*Croissant*) Viyanalı fırıncılar tarafından kuşatma sonrası kahraman ilan edilen *Polonya Kralı Sobieski*'ye Osmanlı Sancağı üzerindeki hilali andıran şekli ile ikram edilmiş ve bu çörek bundan sonra bütün Avrupa'da ‘*Viyana Çöreği*’ (*Viennoiserie*) olarak adlandırılmıştır. Kralın eşi XVI. *Louis* ile giyotin cezası alan Viyanalı *Marie Antoinette*, tam adı ile *Maria Antonia Josepha Johanna de Habsbourg-Lorraine*, Fransa'ya gelin giderken alıştığı bu çörek şekli ve tarifini de beraberinde götürerek Fransızları da bu tat ile tanıştırmıştır. Bazı uzmanlarca Avusturyalıların *Bagel* dedikleri tuzlu çöreğin, Türk simitlerinden esinlenerek üretildiği söylenir (Bkz. <http://gozdendergi.com/Meraklisina/Gurme/avrupalının-kahvalti-sofrasından-turk-izleri>).

2.5.3. Türk Kahvesi

Kulczycki adlı bazılarına göre *Ukrayna* bazılarına göre ise Polonyalı olan iyi Türkçe bilen önce Belgrad sonra da Viyana'ya yerleşen genç tüccar, Viyana kuşatmasının son günlerinde açlığın zirve yaptığı gizlice şehirden Mehter Marşını söyleye söyleye şehir dışında Kahlenberg tepesinde konuşlanmış *Lorraine Dükkânı Charles'a* ulaşmış ve son haberleri alır. Dük'ten çok yakında büyük bir Haçlı Ordusu'nun yardımı geleceği bilgisini alarak Viyana'daki askeri yetkililere ulaştırır. Bu haber üzerine şehrin anahtarını *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya* vermeyi düşünen *Şehir Konsül Heyeti* şehri savunmaya devam etme kararı alır. Zafer kazanılınca kendisine verilen, Türklerin geride bıraktıkları kahve çuvalları ile Avrupa'nın üçüncü, Viyana'nın ise ilk kafesini *Schlossergasse*'de açıp adını ‘*Hof Zur Blauen Flasche*’ yani ‘*Mavi Şişenin Altındaki Ev*’ koyar. Bu arada *Cappuchin* rahip arkadaşı *Marco d'Aviano* da acı olan kahveyi tatlandırmak için bal ve süt ile tatlandırıp köpürttüğünde elindeki karışımın rengi kendi elbisesinin rengine benzediğinden, dönemin *Kutsal Roma İmparatoru I. Leopold*'e sunulan bu karışıma ‘*Cappuchino*’ adını verir (Bkz. Teplý, 1980; 69).

Kulczycki artan ilgiyi daha da arttırmak için kahveyi Osmanlıdan farklı olarak bol sütlü halde Yeniçeri elbiseleri ile servis etmeye başlar. 1694 yılında ölen *Kulczycki* halen bütün Viyana Café sahiplerince *Pir*'sayıldığından, anısı her yıl Ekim ayında camlara resimleri asılarak, onu anmak için festival yapılır. *Kulczycki*'nin büstü *Kulczycki Caddesi*'nin başındaki bir binanın köşesine dikilmiştir. Türk kahvesi ve çöreği yapan *Cafe Einstein*, *Cafe Mozart*, *Cafe Havelka* ve *Central Cafe* halen faaliyetlerini Viyana'da sürdüren dünyaca meşhur nezih mekânlardır. Bu gelişmelerden sonra kahve Avusturya'dan önce Avrupa daha sonrada dünyanın çeşitli ülkelerine yayılır. Kahveyi Almanyalara sevdirmede ve ilk olarak Bremen ve Berlin'de kahvehanelerin açılmasında “*Kahve Beste*” (Kantatı)'nı besteleyen J. Sebastian Bach'ın, Fransızlara sevdirmede ise Fransa'ya elçi olarak atanan Süleyman Ağa'nın, etkisi çok büyüktür (Bkz. <http://ozge.ersu.net/yazilar/gezi-yazilari/viyana-kusatmalari-ve-kahvenin-oykusu>).

2.5.4. Avusturya'daki Türk Kökenliler

Türklerin ilki 1529 ikincisi ise 1683 yıllarında uzun süre kuşattıkları Viyana şehri önlerinde kaldıkları sürede halkların bir biri ile kültürel, dilsel, gelenekler bazında etkileşip, kaynaşması, karışması kaçınılmaz olmuştur. Zaten Polonya, İtalya, Slav, Macar vb. milletlerden oluşan bölge halkı ile kaynaşmak Türkler için zor olmamıştır. Bu gerçekten hareketle, bazı uzmanlar Avusturyalıların birçoğu kökenlerini Anadolu'da

aramaları daha gerçekçi olur fikrini savunmaktadırlar. II. Viyana yenilgisi sonrası burada kalan binlerce Türk esiri, daha önce Osmanlıya esir düşenlerin yaptıkları gibi, imparatorluk ordusuna katılıp dinlerini ve adlarını değiştirmek zorundaydılar, aksi takdirde keskin kanunlar gereği huzur bulmaları veya dışlanmamaları imkânsızdı. 1683 yılından 1699 yılına kadar hemen hemen 650 Türk ismini ve dinini değiştirmiştir. Bunların arasında günümüzde halen Avusturya'nın en müşhur ailelerinden olan Ofnerliler, Weissenburgerler, Leopoldstadtılar, Neuchrist veya Bessermannlılar, Kreuzbergerler, Hertzbergerler, Mohrenbergerler ve Weixelbergerler, Grunbaumlara, Auerbacherler, Benedictler Viyanalı bir kısım Patenler'in birçoğu sanatkâr, esnaf, tüccar, sanayici olan esir Türklerin bugünkü devamıdır. Burjuva sınıfına çıkan Fatıma Karıman Saxonya Polonya Kralından olan oğluna Kont Rutowski adını vermiş, kızını ise kont Bilimski ile evlendirmiştir. 1686 yılında Ofen şehrinin son müdafaacısı ve II. paşası olan *Gümmüş El* lakaplı Alias Conkabey I. Dünya savaşı bitene kadar kraliyet ailesi adına savaştı. Conkabey karısı Fatıma ve küçük çocuğu ile 10 yıl boyunca Viyana Neustadt Belediyesinde gözetiminde tutulduktan sonra Kral Leopold kendisinin, Kraliçe Elenora ve çocukları Josef ile Elizabeth de ailesinin vaftizliğini üstlenmesiyle Hıristiyanlığa geçmişlerdir (Bkz. Alperen, 2018; 626-635).

Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın, tutuklu değil ama kaçak olan, Leopold şehrindeki Karmeliter Kilisesine sığınıp iltica talebinde bulunan imamı Mehmet Efendi, 24 Aralık 1715 tarihinde tam 32 yıl sonra, ikna edicilerinin daha önce Hıristiyan olan Türk papazı ve Ermeni başpiskopos'un hazır bulunduğu bir törenle Kral 6. Karl ve Prenses Eugen tarafından vaftiz edilerek, Karl Eugen Lepolstadter adını alarak Hıristiyanlığa geçmiştir. Bunun karşılığı da Viyana'nın ilk kahve öğütücülerinden birisi olur ve *Diyodato* adını alan arkadaşı ise Viyana'da ilk defa kahve dükkânını açan tüccar ve 1685 yılında sadece kendisi Türk kahvesi satabilme imtiyazına sahip olan kişi oldu (Bkz. Çoşan, 2008; 46).

2.5.6. Tük Lalesi

Osmanlı zamanında neredeyse Türklerin sembol çiçeği haline gelen lale, edebiyat eserlerinde, resim tablolarında, halı, çini vd. sanat alanlarında, cami, hamam, medrese vs.duvarları süslemelerinde, en çok kullanılan Türklere özgü motiftir. Günümüzde hala o dönemden kalma lale süslemeli mezar taşları, cami, hamam, kervansaray, devlet yapıları vs. gibi yerlerde lale kabartma taşlı süslemeler mevcuttur.

16. yüzyıl sonunda Avusturya elçisi Ogier Ghislain de Busbecq'in (1522-1592) görev vesilesi ile geldiği Osmanlıdan Viyana'ya yanında götürdüğü lale soğanlarını, saray görevlisi Clusius'un yetiştirmeyi ve çoğaltmayı başarmasıyla, lale çiçeği Viyana'dan bütün Avrupa'ya, özellikle de Clausius'un memleketi Hollanda'ya dönmesiyle burada yaygın şekilde yetiştirilir ve Hollanda lale yetiştiriciliğinde dünyada bugünkü lider konumuna ulaşır. Mektuplarını kitap haline getiren elçi Busbecq bir mektubunda lâleden *Tulipa Turcarum* (Türklerin Lâlesi) olarak bahseder. Kısa bir süre sonra Hollandalıların *Tulipomania* (lâle tutkusu) olarak adlandırdıkları bu kavram sanata da yansır ve bu çiçek, başta Hollandalılar olmak üzere, birçok ressamın en çok tercih edilen sanat malzemesinin motifi haline alır. Bu dönemde Lale, *melezleme yöntemi* ile elde edilen yeni türleri ile altın, mücevher vb. süs takısı kadar, çok değerli bir süs bitkisi haline gelmiştir. Öyle ki bazı zamanlar lalenin değeri bir ev alacak kadar pahalılaşmıştır (Bkz. Busbecq, 1993; 119).

2.5.7. Diğer Kültürel Kalıntılar

Bugün bile Avusturya'nın bazı köylerinde bir dağın eteğindeki acayip kayaya "Türkbaşı", bir çiftlik evinin üstündeki taştan bir "Türk kafası" heykelinin hikâyesi, köyün uzağındaki bir tarlaya "Türk tarlası", ıssız yerdeki bir kuyuya "Türk kuyusu", bir ulu ağaca "Türk ıhlamuru", Belgrad'dan Viyana'ya getirilen mezar taşların efsanesi, sefirlerin Türkiye'den getirdiği çiçekler, Türklerden esinlenerek bugün hala meşhur olan "kahvehaneler", delikanlıların yılın belirli günlerinde şenlik şeklinde düzenledikleri "kılıç-kalkan" vb.oyunları Türklerin, Avusturya'da bıraktığı o dönemi hatırlatan kültürel kalıntılardır. Az da olsa o dönemde Türkçe'den Almanca'ya palavra (palaver), bahşiş (bakschisch) gibi kelimeler geçmiştir (Teply, 1980; 36 ve Schreiber, 1980; 23).

3. Sonuç ve Değerlendirme

Türk Avusturya ilişkilerinin, her iki devletin kuruluş, gelişme ve duraklama dönemlerinde inişli çıkışlı bir seyir izlediği ve ilişkilerin iyi olduğu süreçte toplumlarda mevcut olan, tarihten gelen mesnetsiz önyargıların azaldığı bilimsel veriler neticesinde ortaya çıkar.

Osmanlı, dolayısıyla Türkiye–Avusturya arasındaki çok yönlü ilişkilerinin kaynaklarına bakıldığında, bunların yukarıda zikredildiği gibi seyahatnameler, sefaretnameler, edebi eserler, sanat-mimari eserleri, eğitim-öğretim ilişkileri, kültürel etkileşimler, vb. olguların varlığı gerçeği ile karşılaşılır. Seyahatname yazarlarının ve eserlerinin tasnifi yapıldığında, Avusturyalı seyyahların Türklere oranla daha çok eser verdikleri gerçeği ortaya çıkar. Bu sonuç; Avusturya kökenlilerin daha fazla gezdiğini, yazma alışkanlıklarının Türklere göre daha fazla olduğunu ve savaşlarda Avusturya kökenlilerin daha fazla esir düşüklerini, böylece yazma imkânı ve malzemesi elde ettiklerini ispatlar. Bu şartlar altında ortaya çıkan eserler ve diğer mevcut kaynaklar üzerine, her iki toplumda, zaman zaman yoğun şekilde bilimsel ve uygulamalı biçimde araştırma yapılması sonucu, eserlerin içeriğinden etkilenerek halkların birbirine karşı olan bakış açısının olumlu-olumsuz olarak değiştiği ortaya çıkmıştır.

Başta Gutenberg olmak üzere Türk tehlikesini gündemde tutmak, unutturmamak ve dikkat çekmek için *Takvim Yazıları* (Kalenderschriften), *Yeni Gazete* (Neue Zeitung) ve benzer gazete, el ilanı vb. yazılar ile Philip Melancton, Sebastian Brant, Ulrich von Hutten, Georg, Agricola, Martin Luther ve Erasmus von Rotterdam, Gottfried Wilhelm Leibnitz gibi birçok yazar, din adamı, felsefeci, Hıristiyan yöneticileri, egemenleri ve Avrupa Hıristiyanlığını Türklere karşı birliğe zorlayarak Türkleri Avrupadan atmak ve tekrar gelişini engellemek için Haçlı Savaşlarında olduğu gibi var güçleri ile çalışmışlardır. Bu çabalar I ve II. Viyana Kuşatmalarında karşılığını bulmuş, Avusturya bu birlik sayesinde Türklere mağlup olmaktan kurtulmuştur.

Bu gibi olumsuz birliğe ve Osmanlıları dolayısıyla Müslümanları barbar gösterme çabalarının aksine, az da olsa Joseph Freiherr von Hammerpurgstall, Jacop philipp Falmerayer, Busbeq, Dernschwamm vd. yazar, seyyah, diplomat ve tarihçilerin yazmış olduğu çok değerli tarafsız bilimsel yayınlar da mevcuttur.

Türklerin Mohaç zaferi ile sınır komşusu haline gelen ve I-II Viyana Kuşatması ile karşılaşan Türkler ve Avusturyalılar her alanda ama özellikle de kültürel alanda birbirinden etkilenen iki ülke olmuştur. Avusturyalılar mimari, giyim, yiyecek, içecek, eğlence, sanat, edebiyat vb. alanlarda Türklerden diğer çeşitli ilişki içinde olduğu milletlere oranla daha fazla etkilenmişlerdir.

Fatih Sultan Mehmet dönemi öncesi oluşan *Türk korkusu*, Kanuni Sultan Süleyman dönemi sonrasına kadar, yerini tüm Avrupa’da ve buna paralel olarak Avusturya’da *Türk hayranlığına* bırakmıştır. Sanatta, kültürde, edebiyattaki en büyük etkilenme bu döneme yani *Türk hayranlığı* dönemine rastlar. Bu dönemi Avrupalılar Osmanlı ülkesini, *Türk Cenneti*, bazen de *Türk Ümidi* yani, yaşamak için hayal edilen ideal ülke olarak nitelerler. Aynı dönemde Kanuni Sultan Süleyman, Fatih Sultan Mehmet, I.Sultan Bayezid, Sultan İbrahim, II. Ahmet ve II. Osman, Barbaros Hayrettin Paşa ve diğer şehzade ve padişahlar ile ilgili yazılıp sahnelenen operalar Avusturya ve Avrupa halkının yoğun ilgisi ile karşılaşmıştır.

Mozart, Haydn, Beethoven ve Rossini gibi bestekârlar eserlerinde Türk nağmelerine önemli yer ayırmışlar, Beethoven *Marcia alla Turca* bestesinde, Rossini de *Il Turco in Italia* olarak adlandırdığı operasında; Türk konu ve melodilerini kullanmışlardır. Özel günlerde, davetlerde, düğünlerde ve Balolarda Türk elbisesi giymek, bu elbiselerle resim yaptırmak, evlerdeki süs porselenleri, biblo ve küçük heykellerin Türk resimli olması ayrıcalıklı bir moda halini almıştı. Türk el sanatı motiflerinin ustalıkla işlendiği Türk kilim ve halıları XIV. yüzyıldan beri saraylarda ve zenginlerin şatolarında çok değerli eşya olarak yerlerini almıştır. Hans Holbein, Lorenzo Lotto, Bernardino Pinturicchio, Sebastiano del Piombo gibi 16. yüzyıl ressamlarının tablolarını Türk halı desenleri süslemiştir. Bahçe düzenlemelerinde minare biçimindeki kuleler, bahçelerdeki oturma yerleri ve evin bir köşesindeki Türk tarzı döşenmiş, misafirlerin ağırlandığı şark bölümü moda halini almıştır.

Avusturya edebiyatı, felsefesi, tarihi ve kültürel kaynakları Türk diline çeviri yolu ile aktarılması sayesinde Stefan Zweig, Franz Kafka, Robert Musil, Jung, Alfred Ferud, Hammer, Barbara Frischmut, Joseph Roth vd. yazarlar Türk okuyucusu ile buluşmuş, üzerlerine pek çok araştırma yapılmış ve bu sayede hatırı sayılır yeni edebi kavram, yöntem, dönem vb. özellikleri Türk dili edebiyatına girmiştir.

Türkiye-Avusturya arasında 1964 yılında imzalanan işçi alım antlaşmasından sonra buraya giden Türklerin oluşturduğu önce Türkçe, daha sonra Almanca-Türkçe ve son olarak da Almanca olarak yazılan Türk Göçmen Edebiyatı eserleri ile bu insanların başta sosyal sorunları ve çocukların yaşamı olmak üzere birçok sonrunu konu etmiş, dolayısıyla Almanya'da daha ileri düzeyde olan yeni bir edebiyat akımını Avusturya'da da oluşturmuşlardır.

İki devletin savaşlarla da olsa karşı karşıya gelmesi mimari alanda da etkileşimlere sebep olmuş, bazı olayların anısına heykeller, anıtlar, kabatmalar vs. yapılmıştır. Örneğin Osmanlı ordusunun II. Viyana kuşatmasında ordunun konaklama yeri ve karargâh olarak kullanılan bina ilk olarak 1888 yılında ikinci olarak da 1910 yılında yeniden şekillenenmiş, giriş kapılarına ay-yıldız süslemeler yapılmış, 1991 yılında da dostluk nişanesi olarak adı "Yunus Emre" konulan Türk motifleri ile süslü bir çeşme yapılmıştır.

Hakkında ilginç rivayetler olan *Joseph Çanı*, imparator Joseph I tarafından, Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın geriye bırakılmak zorunda kaldığı 180 adet topu eritirilip, kasıtlı olarak aslen Türk kökenli, ancak savaşta esir düştükten sonra Hristiyan dinine geçen Johann Achammer'e inşa ettirilmiştir, Orta Avrupa'nın, 40 ton civarında ağırlığı olan ve Viyana'yı ünlü yapan *Pummer* olarak da adlandırılan, daha sonra *Joseph Çanı* (Josephinische Glocke) olarak adı değiştirilen, Türk tehlikesini unutturmamak amacıyla yapılan, 250 yıldır Viyana'nın neredeyse sembolü olan bu çan II. Dünya Savaşında 12 Nisan gecesi isabet alan Stephan kilisesinin yanmasıyla yere düşmüş ve 1000 parçaya ayrılmıştır.

Savaşın gerçekleştiği alanda eşiğe ters bindirilmiş Merzifonlu Kara Mustafa Paşayı temsilen bir heykel bulunur. Benzer şekilde olumlu veya olumsuz imaj uyandıran pek çok heykel Viyana'da mevcuttur. Şehrin değişik yerlerinde Türk Güllesi, Türk kafası, Çerkez Dayı, Avusturyalılar için dört büyük felaket olan, Veba, Açlık, Türkler ve Savaş sembolü heykel vb. anıtlar şehrin önemli noktalarında bulunmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Çankaya Köşkü, Genelkurmay Başkanlığı ve daha birçok devlet binaları ile Güven Park projesini yapan kişi, Hitler'den kaçıp Türkiye'ye sığınan ünlü Avusturyalı mimar Clemens Holzmeister'dir.

İki ülkenin karşılıklı olarak bulundukları elçiler, yazdıkları seferatname, anı, kitap vb. eserlerle dönemin siyasi ve kültürel olaylarını aydınlatmada önemli katkı sağlamışlardır.

Osmanlılar, Avusturya'ya Mohaç zaferinden sonra 42 sefaret heyeti göndermiş, 1798 yılında da ilk daimi elçisini Viyanaya atamıştır. Buna karşılık Avusturyalılar ise 120 elçi heyeti göndermiştir. Bunlardan Avusturya elçisi Heinrich Christoph Freiherr Von *Penkler* ve Osmanlı elçisi Mustafa Hattı Efendi Kraliçe Maria Theresia döneminde çok başarılı bir diplomasi yürüterek ülkelerin uzun süre barış içinde yaşamalarını sağlamışlardır.

Nişancı Zülfikar Efendi ve Ebubekir Ratib Efendi yazdıkları seferatnameler ve Viyanada yaptıkları yararlı işler ile ülkelerine en iyi faydayı sağlayan elçiler olarak tarihe geçmiştir. Zülfikar Efendi tarihte pek bilinmeyen bir gerçek olan savaş sonrası Avusturya ordusunun aslında büyük yaralar aldığını, perişan bir vaziyette olduğunu, Osmanlı ordusu çekilmeseydi çok rahat zafere erişeceğini eserinde belirtmiş ve Viyana'da devleti temsildeki bazı usulsüzlükler karşısında büyük cesaret örneği göstermiştir. Ebubekir Ratip Efendi de Avusturya'da gördüğü askeri, mimari, ilmi, siyasi alandaki Osmanlıya faydalı olacak yenilikleri, hiç çekinmeden padişah III. Selim'e önermiştir. Padişah bu öneriler doğrultusunda Nizam-ı Cedid ordusunu kurmaya karar vermiştir. Aynı şekilde Heinrich Christoph Freiherr Von *Penkler* de kraliçe Theresia'yı babasının yaptığı hatayı yapmayıp Osmanlılar ile iyi geçinmesini salık vermiş ve bunda da başarılı olmuştur.

Türklerin Mohaç zaferinden sonra ilişkilerin yoğunlaşması üzerine Avusturya, Türkçe öğretimine 1541 yılında kurumsal bir düzen getirmiş, bu tarihten sonra çeşitli arşiv, öğretim, enstitü, materyal yazımı vs. alanlarında Şark Dilleri Akademisi, Şark Dilleri Öğretim Kurumu, Türkoloji Bölümü gibi önemli kurumlar aracılığı ile başarılı çalışmalar yapmıştır.

Avusturya-Türkiye arasındaki eğitim işbirliği ilişkileri Osmanlı'nın son döneminde bütün dış ülkelere sağlanan okul açma özgürlüğü dönemine rastlar. Başta halen eğitim-öğretime devam eden, Türkiye'den birçok ünlü siyasetçi, sanatçı, bilim adamının mezun olduğu Avusturya Lisesi olmak üzere 15 okul ile Avusturya bu furyaya katılmıştır. Hitlerden kaçan birçok Edebiyat, kültür, tıp, mühendislik, fen, inşaat alanlarından Avusturyalı bilim adamı Türkiye'ye sığınmış ve alanlarında başarılı çalışmalara öncülük etmişlerdir.

Avusturya halen dünyaca ünlü Türk kahvelerinin sunulduğu Cafelerin tarihçesi II. Viyana kuşatmasında Türklerden geriye kalan kahve çuvallarının değerlendirilmesi ile yerleşen kahve ve kahvehane kültürünün devamıdır. Aynı şekilde Avusturya elçisi Busbeq'in lale soğanını önce Avusturya'ya oradan da Hollanda'ya getirip çoğaltması ile Hollanda bugün dünyanın en önde gelen lale üreticisi ülkesi haline gelmiştir. Benzer şekilde *keipferl* denilen hilal şeklindeki Avusturya çöreği Türklerin izlerini taşıyan kültürel kalıntılardır. Günümüzde hala Avusturyanın bazı köylerinde *Türk kayası*, *Türk tarlası*, *Türk kayusu*, *Türk iblamuru* *Türk kafası* şeklinde yer isimleri bulunmaktadır. Çok az da olsa Avusturya diline Türkçeden geçmiş bazı sözcükler mevcuttur.

II. Viyana kuşatmasında esir kalan bazı Türkler esaretten kurtulmak, eşit haklara sahip olmak, yaşamlarını sürdürmek için dinlerini ve isimlerini değiştirip Avusturya vatandaşlığına geçmiştir. Günümüzde Avusturya'nın en müşhur, sanatkâr, esnaf, tüccar, sanayici ailelerinden olan Ofnerliler, Weissenburgerler, Leopoldstadtlılar, Neuchrist veya Bessermannlılar, Kreuzbergerler, Hertzbergerler, Mohren-bergerler ve Weixelbergerler, Viyanalı Patenler Türk kökenlidirler.

Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın imamı Mehmet Efendi uzun süren uğraşlardan sonra ikna edilerek Kral VI. Karl ve Prens Eugen tarafından vaftiz edilmiş, Karl Eugen Lepolstadter adını alarak Hıristiyanlığa geçmiştir. Bunun karşılığı da Viyana'nın ilk kahve öğütücülerinden birisi olma imtiyazını elde etmiştir.

Viyana kuşatmalarında Türklere karşı başarı elde eden Avusturya Osmanlı ilişkileri her alanda inişli çıkışlı olmakla birlikte, defasında Haçlı Seferlerinde olduğu gibi, Avrupa ülkelerini yardım etmeye ikna eden Kilisenin mutlak etkisi büyüktü. Siyasi, dini ve diğer kuruluşların planlı şekilde yoğun bir Türk düşmanlığını yayma girişimlerine rağmen özellikle Fatih Sultan Mehmet döneminden II. Viyana Kuşatmasına kadar, Avusturyalıların Türk hayranlıklarını engelleyememişlerdir.

Halen Avusturya'da birçoğu bu ülkenin vatandaşı olmuş ve son seçimlerde 100.000 kişisi oy kullanmış, 250.000 civarında Türk veya Türk kökenli insan yaşamaktadır. Bunların 35.000 anaokulundan üniversiteye kadar olan okullarda kayıtlı öğrencilerdir. Özellikle savaşlar, kilisenin halkı taraflı şekilde güdülemesi, ülkelerin yararına olmayan siyaset oyunları vb. faaliyetlerin yoğunluğu her iki toplumda ama daha ziyade Avusturya'da Türklere karşı sürekli olumsuz bir algı oluşturmuştur. Oluşan olumsuz algıların iki topluma olan yıkıcı etkileri yüzyıllar boyu devam edebilmekte ve günümüzde olduğu gibi her iki toplumun siyasi, ekonomik, kültürel, bilimsel, eğitim vd. alanlardaki işbirliğini engellemekte veya en alt seviyeye düşürmektedir. Günümüz Avusturya-Türkiye her alandaki ilişkilerinin istenilen seviyeye bir türlü ulaşamaması, tarihten gelen önyargıların yıkılmasında edebiyat, sanat, kültür, ticaret, savaş vb.nin dahi yetmediğinin göstergesidir. Bu sonuç; halklar arasındaki ilişkilerin gayet iyi seyirde olmasına rağmen yönetici, sivil toplum kuruluşları, dini ve resmi kurumların Türk politikaları hususunda tarihten gelen eski geleneği devam ettirme çabasında olmaları, bu ilişkilerin kesilmesi veya en alt seviyeye indirilmesi anlamına gelmemeli, aksine bu tür ilişkilerin sorunu çözmede ve önyargıları yıkmada uzun zaman alsa da, en etkili yöntem olacağı tarihi tecrübelerle sabit bir olgudur.

Kaynakça

Ackermann, Carl. Fastnachtspiele. Weltliches Schauspiel in Literarischen und Kulturellen Kontexten. Max Niemeyer Verlag. Tübingen, 2009.

Ağa, Ahmet. Viyana Kuşatması Günlüğü, Alm. çev.: Richard F.Kreutel, Türk. çev. Esat Mermi, İstanbul, Milliyet Yayınları, 1970.

Akpınar, Dellal Nevide. Türk Sorunu-Asya Avrupa Ekseninde Türkler, İstanbul, Büke Yayınları, 2006.

Aksoy, Mehmet ve İskit, Server. Evliya Çelebi Seyahatnamesinden En Güzel Seçmeler, İstanbul, İskit Yayınları, 1962.

Aksulu, Nur Melek. Mohaç Esiri Bartholomaeus Georgievic (1505- 1566) ve Türklerle İlgili Yazıları. Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1998.

Alperen, Altan. (2018). "Viyana Kuşatmalarında Almanya'ya Esir Düşen Türkler", 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi, 20 (7): 623-649.

Arpad, Burhan. Çağdaş Avusturya Edebiyatı Antolojisi, İstanbul, Bozak Yayınları, 1972.

Aytaç, Gürsel. Çağdaş Alman Edebiyat Tarihi, Multilingual Yayınları, İstanbul, 2001.

Baker, James. Türken in Europa. Die orientalische Frage als Kulturfrage. Stuttgart, 1979.

- Bayrak, Mustafa. (1995). “*Osmanlı Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu’nun Yapımı*”, OTAM, say: 6, s. 1–38.
- Bilim, Cahit. (1990). “*Ebubekir Ratib Efendi’nin Nemçe Sefaretnamesi*”. Belleten, LIV, sayı:209, s 261–293.
- Bornkamm, Karin, Eheling, Gerhard. Martin Luther. Ausgewählte Schriften. Christen und weltliches Regiment. Insel Verlag. Frankfurt,1982
- Busbeq, Hans Gieslein. Türk Mektupları, çev.: Hüseyin Cahit Yalçın, Remzi Kitabevi,1993.
- Çoşan, Leyla (2006).”*Viyana Kuşatmalarını Anlatan İki Alman Halk Şarkısı Örneğinde Türk İmaju*.”Türk Kültürünü İnceleme Dergisi, sayı 14,s.100.
- Çoşan, Leyla. 16.Yüzyılda Almanların Türklerden Korunmak İçin Yazdığı Dualar, Tanrım Bizi Türklerden Korum, İstanbul, Yedi Tepe Yayınevi, 2009.
- Çoşan, Leyla. (2008). “*Almanya’da Hıristiyanlaştırılan Türk Savaş Esirleri ve Bunların Vaftiz Törenleri (16–18. Yüzyıllar)*”, Türk Kültürünü İncelemeleri Dergisi, sayı: 19, s. 43–60.
- Çelik, Latif. Türkische Spuren in Deutschland- Almanya’da Türk İzleri, Logophon, Mainz, 2008.
- Demir, Necati. (2011).“*Türkiye-Avusturya Eğitim İlişkileri*. Zeitschrift für die Welt der Türken (ZfWT), 3 (3): 5–23.
- Dernschwamm, Hans. İstanbul ve Anadolu’ya Seyahat Günlüğü, çev.: Yaşar Önen, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Ebermann, Richard. Die Türkenfurcht. Ein Beitrag zur Geschichte der öffentlichen Meinung in Deutschland während der Reformationszeit. Halle a. d. Saale, Universität, Theol. Fak., Diss, 1904.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi, cilt: 11, İstanbul, 1970.
- Flocken, Jan von. (2008). “*Friedrich Barbarossa – ein Kaiser ertrinkt?*”, Zeitung Die Welt, Frankfurt,07.01.2008.s.5
- Gerlach, Stephan. Türkiye Günlüğü 1573-1576, çev.: Türkis Noyan, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2006.
- Glier, Ingried. (1992). “*Rosenplütsche Fastnachtspiele*”, Verfasserlexikon. Band 8,Berlin, s.211–232
- Göllner, Carl. Turcica. Die Türkenfrage in der öffentlichen Meinung Europas im 16. Jahrhundert. Bd. 3, 1. Aufl. Koerner Verlag.1972, Baden-Baden.
- Gregor, Joseph. Kulturgeschichte der Oper ihre Verbindung mit dem Leben, den Werken des Geistes und der Politik, Zürich, 1941.
- Hattı Efendi, Mustafa. Viyana Sefaretnamesi, hazırlayan: Ali İbrahim Savaş, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.
- Josef von Hammer-Purgstall. Büyük Osmanlı Tarihi, cilt: 10, İstanbul, 1992.
- Herold, Rubina Möhring. Türkisches Wien. Herold Wien Verlag. München, 1983.
- Hohmann, S. “*Türkenkrieg und Friedensbund im Spiegel der politischen Lyrik*”, Auch ein Beitrag zur Entstehung des Europabegriffs, editör: Brigitte Schlieben-Lange, Metzler Verlag, Stuttgart/ Weimar, 1998, pp. 130–133.
- İnalcık, Halil. Doğu Batı Makaleler, cilt: II, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 2008.
- İnalcık, Halil. Doğu Batı Makaleler, cilt: I, Ankara, Doğu Batı Yayınları, 4. Baskı, 2009.
- Kasper, Erich Hans. (1972). “*Çağdaş Avusturya Edebiyatı Üzerine*”, Çağdaş Avusturya Edebiyatı Antolojisi, hazırlayan: Burhan Arpad, Bozak Yayınları, İstanbul.
- Kelininer-Heinkele B. Das Osmanische Reich im Spiegel europaeischer Druckwerke. Staatliche Universitaet Bibliothek, Frankfurt, 1985.
- Kissling, J. (1985). *Türkenfurcht und Türkenhoffnung im 15./16. Jahrhundert. Zur Geschichte eines ‘Komplexes’* in Südost- Forschung 23. Hamburg: Reinbek Verlag, s. 1-18.
- Köhnbach, Marcus. Mustafa Hattı Efendi, Viyana Seyahatnamesi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.
- Kumrular, Özlem. Avrupa’da Türk Düşmanlığının Kökeni, Türk Korkusu, İstanbul, Doğan Kitabevi, 2008.
- Lauer, R. Jakob Philipp Fallmerayer als Schriftsteller (1790-1861), der Gelehrte und seine Aktualität im 21. Jahrhundert, ed.: Cl. Märkl – P. Schreiner, München, 2013.
- Luther, Martin. Chronica und Beschreibung der Turkey Unveränderter Nachdruck der Ausgabe Nürnberg 1530 sowie fünf weiterer Türkendrucke des 25. und 16.Jhs. Köln-Wien-Böhlau Verlag,1983

- Märtl, Clemens (1978). *Gesammelte Werke, Jacob Philipp Fallmerayer*. Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Band II. München, s.15-22.
- Meyer, Eve R. (2013). “*Türk Modası ve On Sekizinci Yüzyıl Müziği*”, Tarih Dergisi, sayı: 56, çev. Elif Genç, İstanbul, s.147-165.
- Nalcioğlu, U. A. (2002). “*Avusturyalı Orientalist Hammer-Purgstall’da Osmanlı Şiir*”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sayı 20, s.139–143.
- Neumann, Karl. Friedrich Reisen des Johannes Schiltberger aus München in Europa, Asia und Afrika von 1394 bis 1427, Amsterdam 1976.
- Önen, Yaşar. (1975). “*Das Türkenbild im deutschen Schrifttum des 16.Jhs.*”, Akten des V. Internationalen Germanisten Kongresses, Cambridge.
- Önen, Yaşar. (1973). “*XIII-XVII. Yüzyullarda Türk-Alman Münasebetleri*”, TKAE. Yayınları, sayı A-3.s.192-201.
- Özyurt, Senol. Die Türkenlieder und das Türkenbild in der deutschen Volksüberlieferung vom 16. - bis zum 20. Jahrhundert, München, 1972.
- Peters, Richard. Von der alten und neuen Türkei, Ankara, 1944.
- Petrtsch, E. D. Die Wiener Turkologie vom 16. bis zum 18. Jahrhundert. Kreiser, K. Germanoturcica. Zur Geschichte des Türkisch-Lernens in den deutschsprachigen Ländern, Bamberg, 1987.
- Pfeiler, Hasso. Das Türkenbild in den deutschen Chronicken des 15. Jahrhunderts. Dissertation, Frankfurt am Main, 1956.
- Reichel, Johann. Der Spruchdichter Hans Rosenplüt. Wiesbaden. Steiner Verlag.1985.
- Riedel, Heinz. Avusturya Edebiyatı Üzerine, Çağdaş Avusturya Edebiyatı Seçkisi, Eskişehir, 1994.
- Rieger-Wagner, Renate, Wiens Architektur im 19. Jahr Hundert, Wien, 1970.
- Rosenplüt, Hans. Das Türken Vastnachtspiel, Die Deutsche Literatur vom Mittelalter bis zum 20.Jahrhundert. Leipzig. DTV.1988.
- Savaş, A. İbrahim. Der Gesandtschaftsbericht des Mustafa Hattî Efendis über Seine Gesandtschaftsreise nach Wien, Viyana, 1989.
- Schiltberger, Johannes. Türkler ve Tatarlar Arasında 1394-1427, çev. Turgut Akpınar, İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.
- Schreiber, Georg. Auf dem Spuren der Türken, München, 1980.
- Schulze, Winfried. Reich und Türkengefahr im späten 16.Jahrhundert Studien zu den politischen und gesellschaftlichen Auswirkungen einer äußeren Bedrohung. München Beck Verlag. 1978
- Schwarz, K. (1989).“*Brandenburg-.Preussen und die Osmanen – Frühe Beziehungen in Überblick*”, Osmanlı Araştırmaları, cilt: IX, s. 361–379.
- Scweigger, Salomon. Alcoranus Mahometicus, Nürnberg, 1616.
- Scweigger, Salomon. Sultanlar Kentine Yolculuk 1578–1581, çev.: Türkis Noyan, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2004.
- Sözüdoğru Arslan, Hatice. (2017). “*Salomon Scheigger (1551-1622N ve ein Neue Beyssbeschreibung auss Teutschland nach Constaniopel und Jerusalem Adlı Kitabı Işığında 16.Yüzyulda Avrupalı Bir Vaiszin Osmanlı’ya Bakışı*”, Tarih Okulu Dergisi, sayı: XXXII, s. 373-396.
- Spieß, Otto. Schicksale türkischer Kriegsgefangener in Deutschland nach den Türkenkriegen, Leiden-Brill Verlag, Klagfurt. 1968.
- Steinbach, Udo. Gesichichte der Türkei. Beck Verlag. München, 2010.
- Teply, Karl. Die Einführung des Kaffees in Wien, Wien/München, 1980.
- Unat, Faik Reşit. Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri, hazırlayan: B.Sıtkı Baykal, Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1968.
- Utman, Abdullah. Ratip Efendi’nin Nemçe Seyahatnamesi, İstanbul, Uçman Kitabevi, 1999.
- Werner-Ulrich Deetjen. 700-jähriges Jubiläum Sadok Selim-Johannes Soldan (um 1270-1328), erster urkundlich bekannter türkischer Deutscher und Brackenheim Bürger, Brackenheim, 2005.
- Wittek, Paul. Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu, çev.: Fatmagül Berktaş, İstanbul, Pencere Yayınları, 2017.
- Yener, Faruk. Türklerde Opera-Operada Türkler, İstanbul, Milliyet Sanat, 1978.

- <https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384638>, [Erişim tarihi: 21.12.2018].
- <http://www.ekrembugraekinci.com/makale.asp>, [Erişim tarihi: 06.04.2016].
- http://www.tuerkenbeute.de/kun/kun_eur/ModenTurquerie_de.php, [Erişim tarihi: 11.04.2017].
- <https://www.wien.gv.at/tr/tarih/htm>), [Erişim Tarihi: 09.10.2018].
- <http://ozge.ersu.net/gezi-yazilari/viyana-kusatmalari-ve-kahvenin-oykusu>, [Erişim Tarihi: 10.11.2018].
- <https://www.artigercek.com/nazilerin-attigi-holzmeister-tbmmni-insa-etmisti>, [Erişim tarihi: 09.11.2018].
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/eliot-sir-charles.1862-1931> [Erişim tarihi: 11.04.2017].
- <http://www.3sat.de/page/?source=/dokumentationen/178340/index.html>, [Erişim tarihi: 20.10.2014].
- <http://www./Tulpe-und-Kaffee-Neues-aus-dem-Orient>, [Erişim tarihi: 09.10.2019].
- <http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.l/1763333>, [Erişim tarihi: 02.04.2019].
- <http://tunadergisi.com.kapak-dosyasi/mohac-savasi-habsburg-hanedani-johann-gaudier-bathomaeus-georgije-turkoloji,Prochazka-Eisl,Gisela.Avusturya'da-Turkce-Ogretiminin-Kisa-Tarihi> [Erişim tarihi: 21.07.2019].